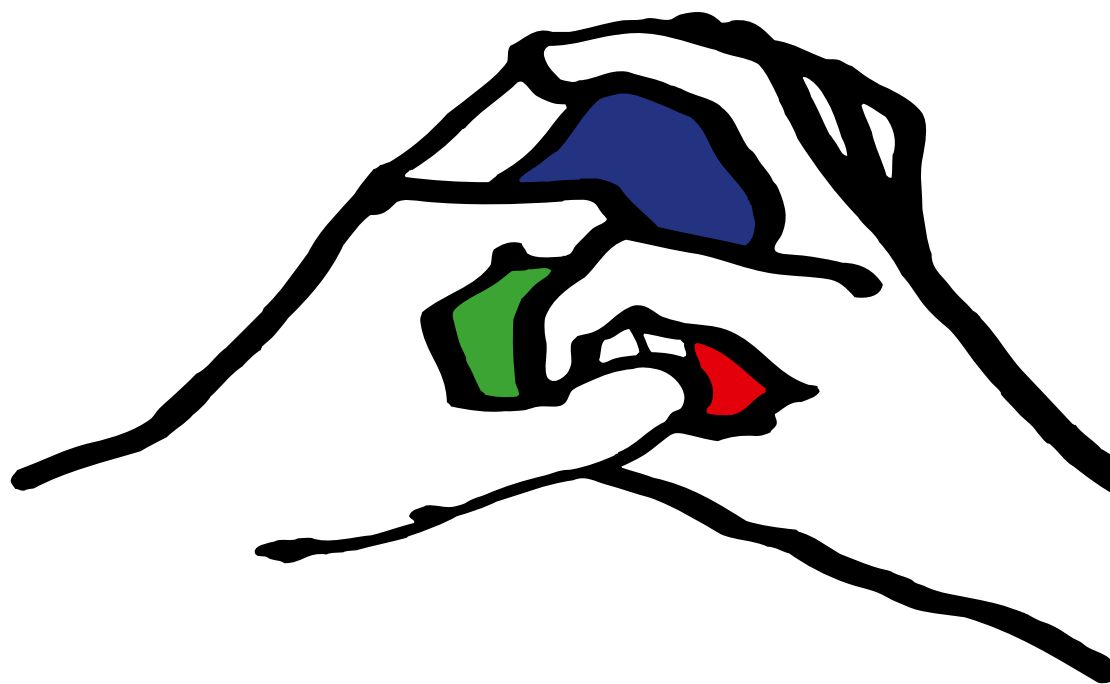

PRIROČNIK

za Intersekcionalno preventivno delo proti
vrstniškemu nasilju

Smernice za implementacijo interseksionalnega pristopa v preventivnih programih proti vrstniškemu nasilju (IGIV).

1. izdaja, 2011

Koordinator projekta

Dissens e.V., Berlin Deutschland : Dissens e.V., Berlin, Nemčija

Partnerske organizacije

Mirovni inštitut, Ljubljana, Slovenija/ Eurocircle, Marseille, Francija/ Share-it, Spoleto, Italija / Men's Counseling Center, Gradec, Avstrija

Grafično oblikovanje

Sabine Weber/Hinkelsteindruck

Tisk

www.hinkelstein-druck.de

Dissens e.V.

Allee der Kosmonauten 67, 12681 Berlin

Tel: 030-54987530

Fax: 030-54987531

www.dissens.de

Izvedbo tega projekta je financirala Evropska komisija. Vsebina publikacije je odgovornost avtorjev in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske komisije.

PRIROČNIK za Intersekcionalno preventivno delo proti vrstniškemu nasilju

Multilateralni Projekti Grundtvig 2010 – 2011

Pogodba št. 2009 - 3621/001 – 001

Projekt št. 504259-LLP-1-2009-1-DE-GRUNDTVIG-GMP

Olaf Stuve | Elli Scambor | Marion Fischer | Majda Hrženjak | Živa Humer |
Marie Wittamer | Sophie Künstler | Mart Busche | Christian Scambor |
Michael M. Kurzmann | Janna Frenzel | Katarzyna Wojnicka
2011

Izvedbo tega projekta je financirala Evropska komisija. Vsebina publikacije je
odgovornost avtorjev in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske ko-
misije.

KAZALO

KAZALO	2
--------------	---

POGLAVJE 1

Uvod	6
Kaj je intersekcionalni pristop?	6
Kako uporabljati priročnik?	7

POGLAVJE 2

Analiza potreb	10
Potrebe in njihovi konteksti	10
Problemska področja in intersekcije kategorij	10
Povzetek	13
Potrebe na področju znanja, orodij, organizacijskih mehanizmov in trajnosti	13
Potrebe po znanjih	14
Potrebe po specifičnih metodah in orodjih	14
Potrebe po organizacijskih mehanizmih	15
Potrebe po virih trajnosti delovanja	16
Zaključek	17

POGLAVJE 3

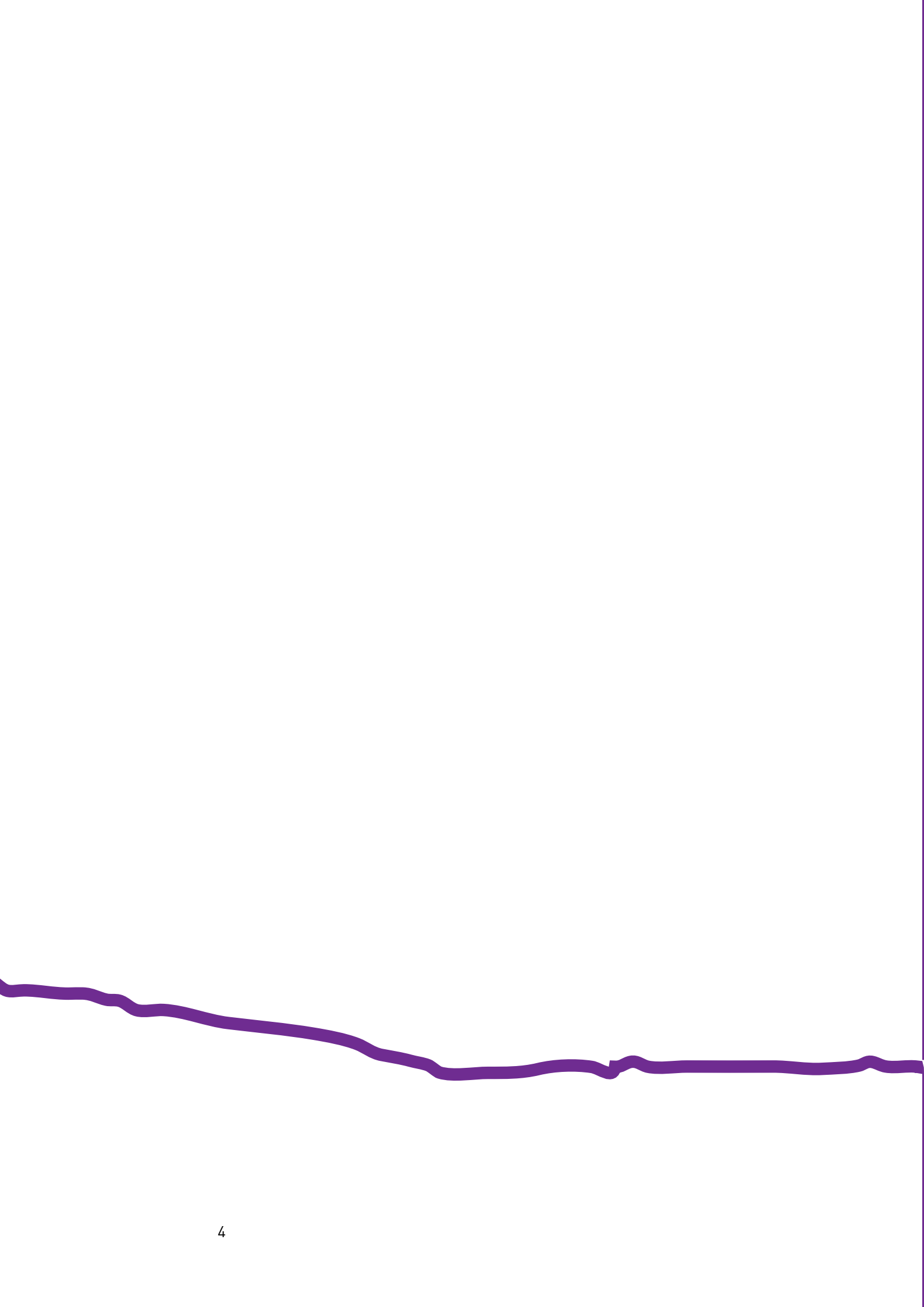
Intersekcionalnost in preventiva pred nasiljem – uvod	20
Kratka zgodovina koncepta intersekcionalnosti	21
Teorija/-e intersekcionalnosti	22
Intersekcionalnost in metodologija	23
Področja implementacije: primer pedagogike in izobraževalnega sistema	24
Posledice intersekcionalne perspektive za pedagogiko in preventivo proti nasilju	25
Namesto zaključka	26

POGLAVJE 4

Smernice za implementacijo – mainstreaming interseksionalnega pristopa v preventivi proti nasilju	31
Spirala implementacije	31
Podpoglavje 4.1 Smernice za Implementacija na ravni projektov	34
Kako narediti projekt interseksionalen?	34
1. Strateški nameni	35
2. Analiza	36
3. Cilji	37
4. Implementacija	37
5. Pa pojdimo!	38
6. Evalvacija	39
Podpoglavje 4.2 Smernice za Implementacija na ravni organizacije	40
1. Strateški nameni	40
2. Analiza	40
3. Cilji	43
4. Implementacija	44
5. Evalvacija	45
Podpoglavje 4.3 Smernice za Implementacija na ravni programov	46
1. Strateški nameni	46
2. Interseksionalna analiza	47
3. Cilji	49
4. Implementacija	49
5. Evalvacija	50

POGLAVJE 5

Kako uporabljati priročnik v kombinaciji s spletnimi viri	52
Vpetosti v razmerja dominacije	52
Vsaka skupina je drugačna	53
Kako uporabljati priročnik kot izhodiščno »točko virov«	53
Primer 1: Interseksionalna razširitev projekta	53
Primer 2: Interseksionalna razširitev organizacije	54
Primer 3: Interseksionalna razširitev programa	55
Seznam virov IGIV in spletnih virov	55
Zaključek	56
Literatura	58

POGLAVJE 1

UVOD

V dinamični in raznoliki evropski družbi predstavlja delo na področju zmanjševanja nasilja in diskriminacije velik izziv. Raziskave kažejo, da dejavniki tveganja za nasilje variirajo glede na individualne življenjske okoliščine in družbene lokacije. Metode in koncepti izobraževanja za preventivno delo proti nasilju bi zato morali biti temu prilagojeni. Intersekcionalni pristop, ki upošteva vidik specifičnosti in kompleksnosti individualnih družbenih lokacij odpira nove pristope za razumevanje in preseganje učinkov družbenih hierarhij in razmerij dominacije.

Priročnik vsebuje analitična orodja, inovativne metode, video spote, didaktične instrumente in koncept izobraževanja odraslih za ciljno skupino strokovnih delavcev in delavk na področju preventive proti nasilju, zlasti tistih strokovnjakov, ki delajo z mladimi.

V partnerstvu IGIV, v katerem so sodelovale organizacije iz Avstrije, Francije, Italije, Nemčije in Slovenije, smo razvili številne pripomočke za preventivno delo z mladimi proti nasilju:

- V vsaki od sodelujočih držav smo izvedli analizo potreb strokovnih delavcev na področju preventivnega dela z mladimi proti nasilju. Ugotovitve te študije, ki kažejo na občutne kontekstualne razlike, so povzete v drugem poglavju tega priročnika, v celoti pa dostopne na spletni strani IGIV ([www](#)).
- Na podlagi ugotovitev analize potreb smo razvili instrumentarij za socialno in pedagoško delo na področju preventive proti nasilju. Instrumentarij vsebuje praktična in analitična orodja in instrumente za diagnostiko ([www](#)).
- V pričujočem priročniku predstavljamo Smernice za implementacijo intersekcionalnega pristopa k preventivi proti nasilju v praktičnem izobraževalnem delu z mladimi. Pristop smo opredelili kot mainstreaming intersekcionalnosti na treh različnih ravneh: projektni, organizacijski in programski.
- Razvili smo modularno izobraževanje, ki vključuje učni načrt in opise posameznih modulov. Posamezne izobraževalne module smo že preizkusili v pilotnem izobraževanju v vsaki od sodelujočih držav ([www](#)).
- Na spletni strani IGIV boste našli še druga uporabna orodja, ki smo jih razvili v projektu, kot so video spoti in slovar ([www](#)).

KAJ JE INTERSEKCIONALNI PRISTOP?

Realnosti mladih so ravno tako raznolike in kompleksne kot realnosti odraslih. Zaznamovane so z željami po (družbenem) priznanju in prijateljstvu, pa tudi z diskriminacijo in nasiljem. Pripadnost različnim družbenim skupinam in družbenim lokacijam ter subjektivno soočanje s temi kompleksnimi odnosi se odražajo v kompleksnih realnostih, ki jih socialno in pedagoško delo ne moreta ustrezno obravnavati s preprostimi metodami ali pristopi.

Intersekcionalni pristop k preventivi proti nasilju dosledno odgovarja tako na individualne kot na skupinske potrebe, ki temeljijo na različnih življenjskih realnostih, pripadnostih in izkušnjah mladih. Relevantne kategorije, ki določajo različne družbene lokacije so npr. spol, seksualnost, razred, verska in narodnostna pripadnost,

ipd. Intersekcionalni pristop temelji na predpostavki, da so družbene in politične kategorije, ki označujejo razlike med posamezniki, tesno povezane z odnosi moči in dominacije, zato jih ne moremo obravnavati kot nevtralne. Perspektiva intersekcionalnosti tako omogoča razumevanje, kako kategorije spola, razreda, etniciziranosti/rasializiranosti, seksualnosti, ipd. nastajajo, součinkujejo in druga drugo sokonstituira, ohranjajoč pri tem oboje, privilegije in diskriminacije. Čeprav se perspektiva kompleksnih neenakosti osredotoča na izkušnje marginaliziranih in deprivilegiranih družbenih skupin z diskriminacijo, pa prinaša tudi spoznanje, da so vse družbene lokacije in z njimi povezane identitete intersekcionalne, tako tiste, ki so večkratno marginalizirane, kot tudi tiste, ki so večkratno privilegirane. Perspektiva kompleksnih neenakosti se zato osredotoča na razmerja med strukturnimi možnostmi in omejitvami, ki jih ustvarjajo dimenzije družbenih neenakosti.

Izhajajoč iz tega, so osnovni poudarki intersekcionalne perspektive v preventivi proti nasilju naslednji:

- upoštevanje različnih vrst nasilja in diskriminacije v njihovi odvisnosti od družbenih lokacij posameznika;
- dekonstruiranje in poimenovanje razmerij dominacije;
- opolnomočenje marginaliziranih skupin in posameznikov,
- spreminjanje odnosov v okolju in družbi.

KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK?

Priročnik omogoča vpogled v različne vidike intersekcionalne preventive proti nasilju.

Povzetek **rezultatov analize potreb** strokovnih delavcev in delavk na področju preventive proti nasilju iz sodelujočih držav prinaša izkušnje, s katerimi se strokovnjaki srečujejo pri svojem delu, in potrebe, ki iz njih izhajajo. Identifikacija družbenih kategorij in njihovih presečišč, ki predstavljajo izziv pri delu z mladimi, se odražajo tako na individualni ravni kot tudi na širši družbeni in politični ravni v obliki procesov kulturalizacije in etnicizacije, revščine in ekonomskega razslojevanja, subkultur, homofobije ipd. Na te potrebe strokovnjakov odgovarjamo z oblikovanjem specifičnih znanj, metod, pristopov, orodij kot tudi organizacijskih rešitev.

Uvod v intersekcionalni pristop prinaša temeljne poudarke in aktualne razprave povezane s konceptom intersekcionalnosti, predstavlja metodološke posledice intersekcionalne perspektive in opisuje področja uporabe intersekcionalnega pristopa v pedagoški praksi. Ta del priročnika omogoča vpogled v možne načine prenosa teorije v praktično delo z mladimi.

Smernice za implementacijo predstavljajo postopke razvijanja intersekcionalne perspektive na ravni posameznih projektov, organizacij in programov. Rdeča nit načrtovanja in implementacije intersekcionalnega pristopa k preventivi proti nasilju poteka po »spirali implementacije«. Pet temeljnih korakov implementacije (strateški nameni, analiza, cilji, implementacija in evalvacija) si namreč sledi v obliki odprte spirale, kjer evalvaciji sledi razvoj novih strateških namenov. Te procese ilustriramo

s posameznimi primeri iz različnih pedagoških kontekstov, ki smo jih zbrali v poteku projekta *IGIV*.

Želite implementirati intersekcionalni pristop v svoj projekt? Želite razviti svojo organizacijo na intersekcionalni način? Želite integrirati intersekcionalni pristop v program, ki ga boste razvijali? Poglavje 5 tega priročnika vam bo pri tem v veliko pomoč. Poglavje se osredotoča na **uporabo priročnika v kombinaciji z drugimi viri**. Kako je vso to gradivo uporabno v praksi? V petem poglavju je predstavljenih tudi nekaj primerov, kako lahko priročnik uporabite v povezavi z drugimi viri, ki smo jih razvili v projektu.

Drugi viri projekta *IGIV*, s katerimi je povezan priročnik:

Instrumentarij ([www](#))

Video klipi ([www](#))

Slovar ([www](#))

Izobraževanja ([www](#))

POGLAVJE 2

ANALIZA POTREB

POTREBE IN NJIHOVI KONTEKSTI

Analizo potreb smo izvajali spomladi in jeseni leta 2010 v okviru projekta *IGIV* s strokovnjaki in strokovnjakinjami s področij različnosti, nasilja in mladih v petih sodelujočih državah (v Avstriji v ruralnem in urbanem območju Štajerske, v Nemčiji na področju Berlina in Baden-Württenberga, v Franciji na območju Marseilla, v Italiji na območju občine Foligno in v Sloveniji na območju Ljubljane). Analizo potreb so pogojevale kontekstualne razlike glede ravni osveščenosti, znanja in infrastrukture, s katerimi razpolagajo posamezne države na področju preventivnega dela z mladimi proti nasilju. V Nemčiji in Avstriji obstaja kar nekaj organizacij, večinoma nevladnih, ki se posebej posvečajo vprašanju, kako družbena heterogenost vpliva na mladostniško nasilje. Organizirajo mladinsko delo na tematikah, ki se nanašajo na probleme sovpadanja več kategorij kot so spol, etničnosti/rase in razreda. Takšen pristop in način dela je bistveno manj prisoten v Franciji in Italiji ter še manj v Sloveniji. Slovenija, s socialističnim in egalitarističnim zgodovinskim in ideološkim ozadjem in s svojo specifično migracijsko zgodovino v okviru nekdanje Jugoslavije ter kasneje tudi med nekdanjimi Jugoslovanskimi državami, dojema samo sebe kot državo s pretežno razredno, etnično in rasno homogeno populacijo. Kljub temu, da npr. 13 % populacije predstavljajo prebivalci držav nekdanje Jugoslavije ali »novi migranti«, ki so se priselili v Slovenijo po odcepitvi od Jugoslavije leta 1991, v dominantnih javnih diskurzih, tudi v šolskem sistemu, heterogenost ni relevantna tema. V Franciji dominantna ideologija o državljanski enakosti onemogoča presojo mladostniškega nasilja z vidika heterogenosti in različnosti populacije ter strukturnih neenakosti, in to navkljub dejstvu, da država doživlja pozornost zbujujočo etnično in rasno heterogenost, ki sovpada z razrednimi neenakostmi in je povezana s post-kolonialnim priseljevanjem. Po drugi strani pa je odsotnost vprašanja heterogenosti v povezavi z mladostniškim nasiljem težko razumeti v Italiji, državi z visoko stopnjo priseljevanja in posledično etnično in rasno raznoliko populacijo. V Italiji je močna identifikacija

z razredno pripadnostjo in procesi proletarizacije srednjega razreda, to pa homogenizira tako mladino kot posledično pristope k mladostniškemu nasilju.

Vsak od projektne partnerjev je izvedel 6 intervjujev, ki so bili večinoma individualni, nekaj pa jih je bilo skupinskih. Intervjuvanci so bili praktiki, raziskovalci, univerzitetni profesorji, aktivisti nevladnih organizacij, ulični delavci in drugi strokovnjaki na področju preventivnega dela z mladimi proti nasilju. Takšna

heterogenost organizacijskih, strokovnih in delovnih kontekstov je v analizi potreb razkrila širok spekter poudarkov, pristopov, metod, didaktik in potreb. Glavni namen analize potreb je bil raziskati obseg in naravo potreb po intersekcionalnem pristopu na družbeni, institucionalni in individualni ravni.

PROBLEMSKA PODROČJA IN INTERSEKCIJE KATEGORIJ

V skladu z intersekcionalnim pristopom¹ smo strokovnjake prosili, da identificirajo ne le posamezne kategorije kot so spol, razred, etničnost, spolna usmerjenost, zdravje, verska pripadnost, starost ipd., na katere se osredotočajo s svojimi podpornimi storitvami, temveč tudi sovpadanje vsaj dveh kategorij, ki predstavljajo za njihovo organizacijo izziv in terjajo razvoj bolj prilagojenih, specifičnih in individualiziranih storitev. Identifikacija kategorij in njihovih sovpadanj odraža tudi širše razsežnosti problemskih družbenih, političnih, ekonomskih in kulturnih procesov in trendov, ki povzročajo zaostritev težav povezanih z raz-

¹ Intersekcionalni pristop je bolj podrobno predstavljen v Poglavlju 3. Zaradi večje jasnosti ga na tem mestu na kratko definiramo kot pristop v raziskovanju neenakosti in diskriminacije, ki upošteva različne družbeno in politično proizvedene kategorije v njihovih součinkovanjih kot razloge za diskriminacijo, socialno izključevanje in izkušnje nasilja (Jungnitz idr. 2004).

Za več podrobnosti ali za več specifičnih informacij o državah glej – pet nacionalnih poročil o analizi potreb

ličnostjo, nasiljem in mladimi, kot so kulturalizacija, etnizacija in rasializacija, revščina in razslojevanje, subkulture, homofobija ipd. Zato smo organizirali predstavitev součinkovanih kategorij glede na različna problemska področja, seveda z zavestjo, da se specifične intersekcije kategorij lahko pojavijo na več različnih problemskih področjih hkrati.

Migracije (🌐 na slovar)

Intervjuvanci so identificirali sovpadanje migrantske izkušnje in revščine pri mladih migrantih in ocenili, da so ti mladi izključeni tako na podlagi tega, ker so priseljenci, kot tudi zato, ker je njihov materialni položaj nižji od položaja njihovih vrstnikov. Ta intersekcija se je pokazala kot pomembna tudi v kontekstu integracije otrok novih priseljencev v šole in lokalna okolja. Kot kaže, otroci priseljencev z višjim socio-ekonomskim statusom pri integraciji nimajo tako velikih težav kot otroci priseljencev z nižjim socio-ekonomskim statusom.

Ena od tematik, ki so jo izpostavili intervjuvanci kot področje napetosti vezanih na migracije, vendar ne omejenih le nanje, so bile jezikovne kompetence in sposobnosti. Pomanjkanje le-teh prizadeva tudi mladostnike brez priseljskega ozadja (medsebojna povezanost razreda in/ali migracij). Respondenti so poudarili, da mrežni profili mladostnikov kažejo na to, da le-ti običajno iz lastne nezmožnosti pišejo kot govorijo in tako ustvarjajo svoj lasten jezik.

Etničnost in razred so intervjuvanci pogosto izpostavili kot intersekcijski kategoriji. Prvi korak k intersekcijskemu pristopu so naredili s poudarkom, da razred sam na sebi ne omogoča dobre diagnostike dejanske situacije v revnih predelih. Prav tako so menili, da kategorija etničnosti premalo pove o dejanskem primeru in lahko sama po sebi vodi v stigmatizacijo in stereotipizacijo. Zato so na raziskovalnem nivoju revščino postavili v razmerje z etnično pripadnostjo ali rasializacijo.

Tudi dileme vezane na spol so bile v intervjujih izpostavljene v navezavi na migracije. Nekateri intervjuvanci tako ugotavljajo, da je avtoriteta mladinskih delavk pogosto spodkopana s strani priseljskih fantov, po drugi strani pa se priseljska dekleta počutijo bolj sproščeno z mladinskimi delavkami, ker so njihove pravice do participacije v domačem okolju včasih omejene v primerjavi z moškimi člani družine. Na splošno je bila intersekcija spola in migrantske izkušnje v intervjujih pogosto omenjena, ni pa bila analizirana v smislu diagnoze ali posledic za delo z mladimi migranti.

Spoli (🌐 glej slovar)

Razred v intersekciji s spolom je bil v intervjujih izpostavljen kot eno najbolj pomembnih področij heterogenosti in odnosov dominacije v skupinah fantov. Respondenti so izpostavili različne pojavnosti hegemonije moškosti v različnih razredih. Omenjali so tudi povezavo med razredom in socialnimi veščinami, v smislu, da pripadnost nižjemu razredu pogosto sovpada z manj socialnih veščin.

Glede spola in starosti so mladinski delavci izpostavili dejstvo, da imajo fantje v urbanih področjih, ki pripadajo nižjemu razredu, malo življenjskih možnosti, ko dosežejo določeno starost. Izbirajo lahko med tem, da so dobri pri študiju, vendar niso priljubljeni med vrstniki, ali pa alternativo, da so del skupin, ki se predajajo uličnemu življenju, ki je deležna vrstniškega priznanja. Respondenti menijo, da se fantje, ko odrastejo, umirijo v parih in niso več tako usmerjeni v fantovske skupine. Socialni delavci iz ruralnih področij pa so izpostavili podobno sliko za dekleta stara med 16 in 20 let, ki bodisi zapustijo ruralno območje bodisi delajo in/ali si ustvarijo družino v zgodnjih letih, s čimer si zaprejo poti za nadaljnje izobraževanje in drugačne izhode.

Mladinski delavci so izpostavili tudi intersekcije verske/kulturne pripadnosti in spola, kjer zaznavajo dvojno diskriminacijo deklet. Opažajo, da so dekleta in mlade ženske s priseljskim ozadjem diskriminirane zaradi svoje kulturne pripadnosti, pa tudi (pogosto znotraj lastne skupnosti) zaradi spola (npr. mlade matere Rominje, dekleta iz Maroka).

Respondenti so tudi izrazili potrebo po strategijah vključevanja in opolnomočenja žensk s tradicionalnim in patriarhalnim družinskim ozadjem.

Etnizacija, rasializacija, kulturalizacija (www glej slovar)

Med skupinami mladih različnih narodnostnih pripadnosti lahko ta predstavlja najpomembnejši vir konfliktov, ugotavljajo respondenti. Do konfliktov pogosto prihaja na ravni simbolne reprezentacije (glasba, frizura, ...), vendar so povezani tudi s stereotipno kulturalizacijo, predsodki na podlagi spolnih predsodkov in seksualizacije »drugega«. Enaki procesi se pojavljajo tudi pri različnih verskih pripadnostih.

Spolnost (www glej slovar)

Neodvisno od družbenega konteksta pa se mladi na homofobičen način poigravajo s konceptom »gejevstva«. Pri tem prihaja do izraza povezava kategorije spolne usmerjenosti s kategorijo spola: medtem, ko je lezbištvo dokaj ignorirano med mladimi, pa je zato vse, česar ne marajo, označeno kot »gej«, ne glede nato, ali je to oseba ali stvar.

Respondenti so pogosto izpostavili intersekcijo kategorij spola, spolnosti in kulture. Opažajo, da so najstniki z dejanskim ali domnevnim muslimanskim ozadjem s strani mladinskih delavcev obravnavani s predpostavko, da so homofobni.

Mladinski delavci izpostavljajo, da sta spolna usmerjenost in verska pripadnost, posebej pri ženskah s priseljskim ozadjem, pa tudi pri dečkih, dve pomembni kategoriji, ki vplivata na diskriminacijo in izključevanje.

Starost in hendikep sta dve strukturni dimenziji, s katerima se soočajo tudi uporabniki in ponudniki storitev v skupnosti LGBT. Organizacije, ki so aktivne na področju LGBT, se soočajo s hierarhijo znotraj samega področja, kjer prevladuje gejevska scena, bistveno manj je vidna lezbična scena, medtem ko so pripadniki biseksualne, transseksualne ter *queer* usmeritve pogosto izključeni iz scene.

Subkulture

Konflikti lahko nastajajo med različnimi mladinskimi subkulturami (npr. punkerji, skinheadi,...). Vloge deklet v teh skupinah so zelo različne: v nekaterih mladinskih kulturah so dekleta postavljena v ospredje, medtem ko so v drugih potisnjena v ozadje. Intervjuvanci so dejali, da se skinheadi do deklet pogosto vedejo seksistično in poniževalno, medtem ko kaže, da so dekleta precej dobro integrirana v subkulture punka, gotikov in emotov.

Identitete (www glej slovar)

Povezava identitete in nasilja je bila v intervjujih omenjana kot globalna težava, ki zadeva konstruiranje in razvoj identitete, ki je kot vzrok ali posledica globoko povezana z različnimi oblikami nasilja (simbolno, strukturno in kulturno) in ki med mladostniki lahko prevzame obliko nasilja proti sebi ali proti drugim.

Staranje populacije

Medtem ko populacija starejših postaja vedno bolj številčna, pa njihove potrebe v odnosu do preventive proti nasilju še zdaleč niso dovolj raziskane, organizacije pa niso opremljene s primernim znanjem, metodami in informacijami, da bi omogočale podporne storitve. Hkrati pa so intervjuvanci izpostavili, da se starejše obravnava kot homogeno skupino, ki se ne diferencira po spolu, etničnosti, razredu, starosti in zdravstvenem stanju. Spol in starost v povezavi s spolno specifično obravnavo nasilja zoper starejše, je bila v intervjujih izpostavljena kot zelo prisotna, vendar ne dovolj raziskana problematika.

POVZETEK

Intervjuji so pokazali, da se organizacije, ki se ukvarjajo s heterogenostjo, nasiljem in mladimi, najpogosteje soočajo z vprašanji povezanimi s součinkovanjem spola, razreda, etničnosti, verske pripadnosti in spolne usmerjenosti v različnih kombinacijah. Njihova opažanja kažejo na to, da se socialna izključenost in diskriminacija na podlagi spola in etničnosti kažeta na simbolni ravni kot kulturalizacija (v Nemčiji, na primer, islamizacija; v Italiji romske mlade matere in dekleta iz Maroka) in (homo)seksualizacija priseljenjskih žensk in moških. Respondenti ugotavljajo, da diskurzi, ki predstavljajo kulturne razlike kot naravne in nepremostljive, konstruirajo priseljenjsko populacijo kot »Druge«. Moške in ženske, fante in dekleta ti procesi prizadevajo na različne načine. Med respondenti je bila prisotna zavest, da se kategorizacija »priseljenjsko ozadje« lahko uporablja kot označevanje, ki stigmatizira in povečuje stereotipiziranje pri mladih. Pogosto se uporablja za pojasnjevanje vseh problemov, pri čemer se izogiba analizi konkretnih individualnih situacij, na drugi strani pa se uporablja tudi za opravičevanje represivnih politik. Intervjuvanci si želijo reflektirati svoje izkušnje na tem področju in se pri tem izogniti kulturalizaciji in stigmatizaciji.

Intervjuvanci so izpostavili, da je priseljenjska populacija pogosto obremenjena s slabo ekonomsko situacijo, kar medsebojno povezuje kategoriji razreda in narodnostne pripadnosti, seveda spet na spolno specifičen način. Toda razred in revščina postajata pomembna tudi širše v družbi, ne le v povezavi z migracijami. Vedno bolj pogosto se tudi domačini znajdejo v situaciji revščine in to, kot razkriva avstrijski primer, je lahko povezano z različnimi načini hegemonie moškosti in s socialnimi veččinami. Spolnost je osebna okoliščina, ki postavlja v posebno nevidnost lezbijke in transseksualce, ter v povezavi z versko pripadnostjo in s spolom, na primer v Franciji še posebej za ženske, postavlja mladostnike v izjemno ranljiv položaj. Organizacije, ki delujejo na področju LGBT, se soočajo z različnostmi uporabnikov tudi v smislu hendikepa, verske pripadnosti, priseljenjskega statusa in starosti. Čeprav se projekt IGIV osredotoča na mladino, upoštevajoč demografske trende v Evropi, postaja kategorija starosti v različnih kombinacijah z drugimi kategorijami razlikovanja med ljudmi vse bolj pereč problem, kar je prišlo do izraza še posebej v Sloveniji.

POTREBE NA PODROČJU ZNANJA, ORODIJ, ORGANIZACIJSKIH MEHANIZMOV IN TRAJNOSTI

Kompleksne neenakosti, s katerimi se soočajo organizacije in strokovnjaki, ki delujejo na področjih heterogenosti, nasilja in mladih, potrebujejo specifična znanja, metode in pristope, organizacijske mehanizme in vire za trajnost. Predstavljene po-

trebe se nanašajo na vprašanje, kateri viri so potrebni, za integracijo interseksionalnega pristopa v njihovo delovanje.

Na kompleksnost in multifunkcionalnost dela, ki ga opravljajo organizacije, ki se ukvarjajo s heterogenostjo, nasiljem in mladino, kažejo štiri tematska področja ugotovljenih potreb:

Potrebe po znanjih:

- Preventiva proti vrstniškemu nasilju. Dodatno izobraževanje na področju preventive proti vrstniškemu nasilju se kaže kot naraščajoča potreba mladinskih delavcev, s posebnim poudarkom na preventivi in senzibilizaciji, potrebno pa je tudi dodatno znanje za diagnosticiranje in prognoziranje nasilja.
- Teoretični pristopi za pedagoge in mladinske delavce. Teoretična znanja o post-kolonialni teoriji, heterogenosti, identitetnih procesih, spolih lahko prispevajo k izboljšanju razumevanja različnih oblik nasilja, menijo intervjuvanci. Prav tako potrebujejo več znanja in informacij o različnih kulturah, religijah in subkulturah. Več znanja je potrebno tudi na področju enakosti spolov. Menijo, da je potrebno pripraviti posebne metode dela z mladostniki, ki bodo osredotočene na enakost spolov, pri tem pa je potrebno znanje, ki presega zgolj normativno zagovarjanje, da bi »moški in ženske morali biti enakopravni«.
- Dinamika pripisovanja in samo-pripisovanja. Pedagogi izražajo potrebo po znanju o dinamiki in procesih vzpostavljanja »drugosti« in »drugačnosti« in o tem, kako so sami vpleteni v te mehanizme. Potrebujejo tudi metode, ki omogočajo razgradnjo »drugosti« in »drugačnosti«. To vključuje tudi potrebo po komunikacijskih veščinah podajanja povratnih informacij mladim v pozitivni obliki, ki povečuje samozavest in opolnomočenost mladih.
- Respondenti so poudarili tudi potrebo po metodah samo-refleksije in dekonstrukcije lastnih predsodkov, ki jih imajo do mladostnikov s priseljenskim ozadjem. Potrebujejo praktične strategije, metode in orodja, s pomočjo katerih bi se lahko spopadli s predsodki.

Potrebe po specifičnih metodah in orodjih:

- Delo z različnimi sestavami skupin zahteva posebne pristope in metode, odvisno od tega, če so v skupini reprezentirane »večinske« in »manjšinske skupine« ali pa je skupina »homogena«.
- Potrebno je razviti pristope za vrstniško učenje in svetovanje ter orodja za skupno delo med različnimi timi ali z vrstniki, ki bi omogočala prostor za čustva in lastno percepcijo/reprezentacijo. Respondenti menijo, da bi to, vključno z orodji za samo-refleksijo na individualni ravni, lahko pomagalo k izboljšanju praktičnega dela.
- Metode in orodja, ki bi bila v pomoč ciljni skupini pri refleksiji lastne konstrukcije in razvoja identitete v specifičnem kontekstu. Mladinski delavci potrebujejo metode, ki bi mladim omogočale učinkovito refleksijo njihovega obnašanja. Potrebovali bi

tudi analitsko orodje, ki bi omogočalo analizo konfliktnih situacij. Poleg tega so potrebna tudi orodja, ki omogočajo analizo in ponujajo odzive na razmerja dominacije.

- Zanimanje obstaja tudi za metode za analizo različnih družbenih kategorij v specifičnih kontekstih (izobraževalna okolja ali organizacije), ki ne reproducirajo stereotipiziranja. Pri teh metodah je pomembna diferenciacija med nivojem asimetrije moči in nivojem (individualne) subjektivacije. Pri tem je osrednjega pomena način izrekanja, na primer, pri »domačinah« in »tujcih« ali pa o »fantih« in »dekletih«. Skupaj s pedagogi je potrebno razviti načine mišljenja, opredeljevanja in vedenja, ki ne bodo imeli za posledico reprodukcijo stereotipiziranja.
- Okrepiti je potrebno metode in orodja za delo uličnih delavcev.

V občini Foligno so kot instrument intervencije za preventivne politike proti vrstniškemu nasilju vzpostavili izobraževalni center za ulične delavce, ki bi lahko dosegli mlade v njihovih prostorih druženja. Ulični delavci so opremljeni z bivalnim kombijem, s katerim pridejo na prostore druženja mladih. Na ta način ulični delavci z informacijami dosežejo tudi tiste mlade, ki se sicer ne udeležujejo aktivnosti v mladinskih centrih.

Eden od mladinskih delavcev, ki delajo s fanti v Avstriji je poudaril, da intersekcionalni pristop povečuje njegovo občutljivost in empatijo in mu omogoča uporabo ustvarjalnih metod. Omenja ga tudi kot pomemben pristop, ki usmerja pozornost tudi na področja konfliktov izven šolskega prostora.

Potrebe po organizacijskih mehanizmih:

- V intervjujih je bila izpostavljena potreba po mehanizmih, ki organizacijam omogočajo identifikacijo lastnih ciljev glede heterogenosti. Metodo, kot je »timsko svetovanje«, bi bilo potrebno prilagoditi organizaciji dela, prav tako vrstniško izobraževanje in svetovanje/mentoriranje ter metode skupinskih refleksij. In-travizije in supervizije kot tudi čas za samo-refleksijo bi morali biti sistematično vpeljani v delovanje organizacije.
- Heterogena struktura organizacije. Nekateri respondenti so poudarili, da bi heterogenost v družbi morala priti do izraza tudi v strukturi mladinskih delavcev. Heterogenost zaposlenih (po spolu, narodnostni pripadnosti, spolni usmerjenosti in izkušnosti v kulturni raznolikosti), ima pozitiven vpliv na delo z uporabniki in v smislu izkustvenega razumevanja specifičnih situacij in manj s stereotipi obremenjenega pristopa.

Etnična, kulturna in rasna heterogenost zaposlenih in prostovoljcev je izjemnega pomena v organizacijah Cent'r Most in Cona Fužine ter v Slovenski Filantropiji. Slednja je nevladna organizacija s temeljno misijo promocije prostovoljstva in idej solidarnosti. Aktivna je tudi na področju nudenja psiho-socialne podpore beguncem. Tri nekdanje begunke, ki so prišle v Slovenijo med zadnjo vojno v Jugoslaviji v 90-ih letih prejšnjega stoletja, so sedaj zaposlene v tej organizaciji.

- Sposobnost soočanja s heterogenostjo lahko temelji na zgledu, ki ga pooseblja mladinski delavec, ki je sam označen kot »drugačen«.

Eden od mladinskih centrov v Sloveniji omogoča otrokom in mladim s težavami v odraščanju prostor za druženje, organizacijo prostega časa in učno pomoč. Eden od mladinskih delavcev je gej in ko pogovor nanese na intimna področja življenja, tega pred mladimi ne skriva. Takšna izkušnja je za mlade pozitivna, jih odpira in jih usmerja v premišljevanje in komunikacijo o lastnih stereotipih in predsodkih.

- Kolektivno delo na novih strategijah za organizacije in načini ustvarjanja mo-žnosti v organizaciji za več pobud in bolj kreativno implementacijo projektov.
- Večja stalnost zaposlenih. Pogosto spreminjanje osebja zaradi negotovih za-poslitev v okviru projektov otežuje implementacijo dolgoročnih projektov ali ustvarjanje novih pristopov.
- Potreba po spodbujanju mreženja. Respondenti ugotavljajo, da obstaja pomanj-kanje povezanosti med šolo, domom, socialnimi in javnimi službami. Preventiv-ne politike bi bilo potrebno načrtovati in oblikovati v sodelovanju s starši, peda-gogi in socialnimi delavci. Sistem podpore bi moral biti bolj definiran in viden. Obstaja potreba po vseživljenjskem in skupaj načrtovanem izobraževanju: šola, sodelujoče organizacije in lokalne oblasti bi morale delovati v smeri priprave novih programov in izvajalcem nuditi nove motivacije.

Potrebe po virih trajnosti delovanja:

- »Vzpostavi stik in si vzemi čas« - potreba po vzpostavitvi kulture preventive proti vrstniškemu nasilju

Eden od intervjuvancev je spremljal triletni proces preventive proti vrstniškemu na-silju v šol in po njegovem mnenju so lahko resnično uspešni samo večletni preven-tivni projekti, ki vključujejo vse deležnike v šoli .

- Stalno izobraževanje za pedagoge. Obstaja potreba po razvijanju stalnih izobra-ževalnih tečajev za pedagoge, ki bi se poleg povečevanja pedagoških kompetenc za delo s ciljnimi skupinami ukvarjali tudi s posameznikovo vpetostjo v odnose dominacije in nasilja. Pomembno je, da se pedagogi sami prepoznajo kot del kulture dominacije. Kompetenca za soočanje s heterogenostjo vključuje pre-poznavanje multiplih pripadnosti in možnih napetosti, ki jih le-te lahko zbujajo. Za takšne procese refleksije so potrebni »prostori« za reflektiranje strukturnih, institucionalnih in individualnih (re)produkcij etničnih, spolnih, rasnih in kultur-nih pripisovanj.
- Financiranje programov in projektov bi moralo vključevati tudi obdobja za kre-ativno analizo in refleksijo. Prijaviteljske institucije bi morale razviti inovativne, visoko participativne oblike (samo)analitičnih faz.
- Respondenti so izpostavili potrebo po predvidljivi dolgoročni strategiji na nacio-nalnem in lokalnem nivoju. Implementacija konkretnih projektov je pogosto usta-vljena s spremembami politik, pri tem pa se ukinjajo finančni viri za projekte.

- Politično upoštevanje razvojnega dela. Ker so uporabniki različni, respondenti ugotavljajo, da le določen odstotek potencialnih uporabnikov dejansko uporablja njihove storitve, medtem ko mnogi ostajajo nevidni, ker ni razvitih primerljivih programov za njihove specifične potrebe. Zato je pomembno, da se razvijajo nove storitve, nove oblike pomoči in nove metodologije dela. Na tej točki nevladne organizacije, ki so senzibilne za zaznavanje spreminjajočih se potreb in razvijajo nove odgovarjajoče programe, niso dovolj upoštevane.

ZAKLJUČEK

Če povzamemo področja, ki so jih respondenti identificirali v analizi potreb, so to predvsem teme migracij, ekonomsko razslojevanje, spolne razlike in enakost spolov, procesi kulturalizacije, etnizacije, pripisovanja »drugosti« in »drugačnosti«, seksualizacije, homofobije in staranja populacije. Navedene tematike so tesno povezane z družbeno heterogenostjo, nasiljem in mladimi ter jih je mogoče bolj učinkovito reševati z intersekcionalnim pristopom.

Kompleksni družbeni procesi, ki jih je potrebno upoštevati, analizirati in reflektirati v okviru programov in projektov preventive proti nasilju, da bi se dokopali do temeljnih razlogov za ohranjanje nasilja, kličejo po razvoju novih znanj, orodij in metod, organizacijskih mehanizmov in virov za trajnost.

Potrebe po specifičnih znanjih se osredotočajo na nadaljnje izobraževanje na področju preventive proti vrstniškemu nasilju. V intervjujih so izpostavljene potrebe po več teoretskega znanja o post-kolonialni teoriji, heterogenosti, identitetnih procesih, spolih in enakosti spolov, subkulturah ter znanjih o samo-pripisovanju in konstrukciji »drugosti« in »drugačnosti«.

Potrebe po metodah in orodjih vključujejo potrebo po orodjih za samo-refleksijo (na organizacijski in individualni ravni) in orodjih za vrstniško svetovanje. Respondenti so poudarjali tudi potrebo po metodah in orodjih za analizo družbenih kategorij, odnosov dominacije in lastne pozicije v družbeni matrici dominantnih razmerij.

Potrebe po organizacijskih mehanizmih se v glavnem nanašajo na nujnost heterogenosti (spolne, starostne, etnične, rasne ipd.) v strukturi tima. Kot je bilo izpostavljeno v intervjujih, lahko sposobnost soočanja z različnostjo temelji na konkretnih vzorih. Potrebe po organizacijskih mehanizmih vključujejo tudi sistematično uvajanje intravizij, supervizij in samo-refleksije. Poleg tega je bilo poudarjeno tudi mreženje različnih akterjev (šola, dom/družina, socialni in javni sektor).

Za večjo učinkovitost preventive proti nasilju potrebe po virih trajnosti vključujejo potrebo po kontinuiranem izobraževanju za pedagoge in po sodelovanju med vsemi deležniki, zlasti pa šolami in družinami. Glede financiranja in politik je bila v intervjujih izražena potreba po dolgoročnih strategijah na nacionalnih in lokalnih ravneh kot tudi potreba po financiranju programov in projektov, ki vključujejo (samo)analizo in (samo)refleksijo.

Predvidevamo, da je podobne situacije in potrebe, s katerimi se soočajo mladinski delavci in strokovnjaki pri preventivnem delu proti vrstniškemu nasilju, ki smo jih v

okviru raziskave identificirali v petih državah EU, mogoče najti tudi drugod po Evropi. V priročniku IGIV boste na več mestih našli priporočila, pa tudi bolj konkretne metode in orodja, s katerimi lahko pristopite k reševanju v analizi potreb predstavljenih problemov na intersekcionalen način. Še posebej pa smo izhajali iz specifikacij potreb pri oblikovanju vsebin izobraževalnih modulov ([www](#)).

POGLAVJE 3

INTERSEKCIONALNOST IN

PREVENTIVA PRED

NASILJEM – UVOD

Praktični odgovori na potrebe, ki izhajajo iz družbene heterogenosti, so včasih preprosti, kot na primer prepoznanje diskriminacije in opolnomočenje skupin in posameznikov, ki so diskriminirani. Večinoma te strategije ne zadoščajo. Brez upoštevanja kompleksnosti situacij, v katerih se nahajajo diskriminirane skupine in posamezniki ter strukturnih pogojev razlikovanja in diskriminacije, tvegamo neučinkovitost preventivnega dela proti nasilju.

Homogenizacijo in stereotipiziranje tako povzročiteljev kot žrtev nasilja sta pogosto prisotna v preventivnem delu. Prav tako omejevanje nasilja na zgolj fizično nasilje, ki ga povzroča družbeno marginalizirana skupina. V Nemčiji na primer, so mladi muslimanski fantje v javnem mnenju skonstruirani kot izstopajoče nasilni. Tak javni diskurz, pravi Hakan Aslan, mladinski delavec iz Berlina, napelje organizacije, ki delujejo na področju preventive proti nasilju, da se odzovejo na ta stereotip nasilnega priseljenega fanta z npr. turško narodno pripadnostjo s pripravo programov usmerjenih na to populacijo, s čimer prispevajo h krepitvi tovrstnega stigmatiziranja. Medtem pa druge oblike nasilja ostajajo nevidne: socio-ekonomska marginalizacija ali rasna diskriminacija posameznih skupin mladih. V dopolnilo podobi »nasilnega muslimanskega moškega«, je v javnosti prisotna tudi podoba »muslimanske ženske« kot nemočne žrtve moške dominacije. Namen preventivnega dela z mladimi proti nasilju na temah njihove samo-podobe, možnosti za spremembe, kritični refleksiji razmerij dominacije in dominantnih vzorcev vedenja, je ravno v problematiziranju takih javnih podob in v analizi, kako take podobe proizvajajo nasilje. To omogoča intersekcionalna perspektiva.

Prvi korak pri preventivi pred nasiljem z intersekcionalnega vidika predstavlja analizo lastnega pristopa, kakšne vrste vprašanj se lotevamo, ali z njimi rešujemo dejanske probleme mladih?

V strokovni literaturi so kategorije označevanja družbenih razlik kot so, spol, etničnost/rasa, verska pripadnost, razred, spolna usmerjenost, hendikep idr., obširno tematizirane. Sovpadanja teh kategorij lahko še okrepijo marginalizacijo ali diskriminacijo posameznikov. Toda hkrati je potrebno te pripisane družbene lokacije dojeti tudi kot pozicije odpora, saj lahko vodijo v vzpostavitev identitetnih politik, ki se borijo za pravičnost in prepoznanje.

Družbene pripadnosti določenim skupinam delujejo tudi kot opolnomočenje, čeprav gre za pripadnost manjšinam. Primer (politične) skupnosti iz intervjujev projekta IGIV je skupina GLadT – Geji in lezbijke iz Turčije. Aktivnosti te skupine so skupne prakse odpora proti homofobiji znotraj njihove (manjšinske) skupine (turške skupnosti v Berlinu) in hkrati proti homofobiji večinske družbe, kar učinkuje kot opolnomočenje članic.

Osrednja strategija za preprečevanje diskriminacije bi morala biti povezana z razvojem organizacije. Integracija načela enakosti spolov (angl. gender mainstreaming), upravljanje razlik ali koncept vključevanja so pristopi, ki spreminjajo organizacijsko strukturo institucij. [Instrumentarij št.2] Intersekcionalna razširitev teh konceptov dopolnjuje te pristope z med drugim tudi s kritično analizo razmerij dominacije. [Instrumentarij št.1] Intersekcionalna perspektiva predpostavlja, da je za spremembo razmerij dominacije odločilno razumevanje pogojev, ki so temelj dinamike nasilja in diskriminacije – to pa so: konstrukcije »mi« in »Oni«, spolni stereotipi, etnicizacija in rasizmi, skupinske identitete v hierarhičnem redu organizacije ipd. [Instrumentarij št.1]

Zoperstavljanje razmerjem dominacije se lahko prakticira kot upor proti oblikam stereotipiziranja in nadlegovanja, ali pa prekinitve dinamike dominacije, kot je npr. odhod iz udeležbe v medsebojnem zmerjanju. Lahko pa pomeni tudi aktivno kritiko razmerij dominacije. Primeri za delo na tem vprašanju v pedagoški praksi so:

- Mladim, ki izkušajo nadlegovanje zaradi barve kože, verske pripadnosti, stereotipiziranja na podlagi kulture ipd., je potrebno pojasniti mehanizme rasizma, in jim tako dopustiti, da prepoznajo in poimenujejo svoje izkušnje. Cilj je lahko opolnomočenje, npr. z izmenjavo izkušenj, prepoznanjem teh izkušenj in iskanjem strategij upora.
- Mladim moškimi je potrebno pojasniti dinamiko »tekmovalnih iger« (Bourdieu 2005) ter jim s tem omogočiti, da iz njih izstopijo. »Tekmovalne igre« predstavljajo okvir konstrukcije moškosti, ki legitimizira nasilna dejanja med fanti, mladostniki in moškimi kot »normalno vedenje«.
- Potrebno se je pogovarjati z mladimi o vsakdanjih žalitvah, ki se nanašajo na spolnost, spol, telesno (ne)zmožnost in druge kategorije neenakosti ter tako problematizirati razlikovanje med »normo« in »deviacijo«. V ta namen smo razvili metodo: »Abeceda žaljivk« ([www](http://www.abeceda-zaljivk.si))
- Mnogotere pripadnosti mladih je potrebno narediti vidne in diskutirati o multiplih diskriminacijah.
- Heterogenost pedagoškega tima bi morala biti standard.

Toda izboljšanje pedagoške prakse na intersekcionalni način v prvi vrsti pomeni biti občutljiv za pripisovanja, ki jih sami izvajamo v svoji pedagoški praksi. V skladu s tem intersekcionalni pristop upošteva različne družbene lokacije ali pozicije diskriminacije in privilegiranosti v družbi, ki so zaznamovane s hierarhijami, kot so razredna struktura, rasizem, odnosi med spoloma itd. Hkrati pa v intersekcionalnem pristopu igra pomembno vlogo upor marginaliziranih in diskriminiranih skupin. Od samega začetka je intersekcionalnost vsebovala obe strani – izkušnjo diskriminacije kot tudi izkušnjo boja proti njej. Razumevanje intersekcij med različnimi oblikami diskriminacije je rezultat bojev manjšinskih skupin, ki so se borile za priznanje specifičnosti svoje situacije v družbi, in ki so osveščale o družbenih neenakostih in krivicah. V nadaljevanju se bomo zato na kratko ozrli v zgodovino intersekcionalnega raziskovanja.

KRATKA ZGODOVINA KONCEPTA INTERSEKCIONALNOSTI

Začetki intersekcionalnega pristopa so tesno povezani z razvojem feminističnih gibanj in njihovih akademskih refleksij. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so začeli postajati vidni nekateri nesporazumi in razhajanja med aktivistkami feminističnih, črnskih in gejevskih gibanj. Glede na prevlado heteroseksualnih žensk srednjega razreda v feminističnem gibanju, se je zdelo, da so temeljni cilji tega gibanja povezani s problemi belopoltnih žensk srednjega razreda, kot so npr. materinstvo, reproduktivne pravice, trg dela, delitev skrbstvenega dela itd., in da so specifični problemi skupine žensk, kot so npr. lezbijke ali temnopolte ženske, izključene iz prizadevanj feminističnega gibanja. Audre Lorde je tako zahtevala, da so »feministke bolj pozorne do prisotnosti razlik med ženskami in ne le razlik med moškimi in ženskami« (Johnson 2005: 26).

Rasializirane feministke se niso strinjale, da je spol najbolj pomembna kategorija v praksah zatiranja, dominacije in diskriminacije: jasno so povedale, da doživljajo dvojno diskriminacijo – rasistično in spolno – to sovpadanje pa povzroči, da sta tako rasizem kot seksizem, ki ga doživljajo kompleksna in specifična. S tem so rasializirane feministke pokazale na »nevidnost« svojih izkušenj znotraj feminističnega gibanja in postalo je jasno, da se belopolte in temnopolte ženske razlikujejo v tem, da je barva kože nepomembna belopoltim ženskam, medtem ko je za temnopolte ženske vzrok za diskriminacijo, ki ga ne morejo ignorirati.

Tudi druge skupine feministk so začele zahtevati bolj kompleksen političen in teoretski pristop v feminističnem gibanju in refleksiji. Koncept interseksionalnosti izvira natanko iz te mešanice različnih glasov in različnih življenjskih izkušenj. Sam termin je prva uporabila Kimberlé Crenshaw (1998) in ga opredelila s poudarkom na pomembnosti »resničnega« življenja in unikatnih biografij posameznic vpetih v odnose moči, dominacije, zatiranja in diskriminacije, ki so potem postali ključni termini v teoriji interseksionalnosti (Berger / Guidroz 2009).

TEORIJA(-E) INTERSEKSIONALNOSTI

Perspektiva interseksionalnosti artikulira, da izkušnje z diskriminacijo in izključevanjem vedno sokonstituira kombinacija več součinkujočih marginaliziranih družbenih lokacij (najbolj tematizirane so kombinacije spola, etničnosti/rase in razreda), kar osebo strukturno postavlja v neenak položaj v družbi v odnosu do oseb, ki se nahajajo na privilegiranih in dominantnih presečiščih osebnih okoliščin. S tem se tudi odpira vpogled v pluralnost in heterogenost posamezne družbene kategorije, bodisi spola, etničnosti, razreda, starosti ipd. Če npr. izhajamo iz kategorije spola, gre za prepoznanje pluralnosti načinov, kako biti ženska ali moški, za prepoznanje, kako variabilnost ženskosti in moškosti določajo tudi procesi etniciziranja, rasizmov, razredne določenosti, državlanskega statusa, spolne usmerjenosti, staranja, zdravja ipd. To pripoznanje razlik predstavlja spodbudo k vzpostavljanju politik lokacije in umeščenosti in rahlja esencialistično in posplošujoče mišljenje družbenih kategorij. Odpira polje kompleksnosti družbenih razlik, ki se jih ne da več misliti zgolj v dualizmih, kot so npr. bel in črn; moški in ženska; domačin in tujec.

Izpostaviti velja, da kategorije spola, rase/etničnosti, razreda, ipd. zaradi družbene skonstruiranosti nikoli nimajo fiksnega pomena. Kot primer lahko omenimo kategorijo »rase«. Kot pravi Chandra (2005), je 'rasa' kot taka kompleksen termin, ki v svojih definicijah združuje številne zelo različne pojme. Pod pojmom rasa/etničnost so umeščene skupine, ki se jih lahko definira po kriteriju barve kože, narodnostne pripadnosti, jezikovne kompetence ali verske pripadnosti. Diferenciacija je, kot kaže, bistvena. Toda » 'rasa' je družbeno konstruirana,« pravi Ann Phoenix, in »je posledica razmerij dominacije ter postane politično relevantna skozi socialne, ekonomske, kulturne in identitetne procese« (2008:20). Temeljna predpostavka interseksionalnega pristopa je, da so vse družbene in politične kategorije, vloge in pozicije fundamentalno družbeno konstruirane in torej niso biološke, naravne in s tem univerzalne.

Drug primer tovrstne kompleksnosti je kategorija spola, ki se je ne da enostavno razdeliti na moško in žensko. Kar se je nekaj stoletij dojemalo kot »naravno« ali »biološko« dejstvo dveh spolov (angl. sexes), je bilo s kritično revizijo zgodovine (medicinske) znanosti razkrito kot družbeno konstruirano. Zato uporabljamo termin družbeni spol (angl. gender). Danes lahko spol definiramo na različne načine: ne le,

da lahko govorimo o »kulturnem spolu«, »psihološkem spolu«, »pravnem spolu«, temveč lahko govorimo tudi o navzkrižnih spolnih kategorijah, kot so transseksualnost, transspolnost, interseksualnost, androginost in mnogih drugih (za več informacij glej: Butler 1990, 1993, 2004).

Intersekcionalna perspektiva tako »ustvarja konceptualni jezik za prepoznanje, da smo vsi kompleksno pozicionirani znotraj družbenih kategorij, kot so spol, razred, spolnost in 'rasa'« (Crenshaw, 1998). »Zato tudi, ko se osredotočamo na eno samo družbeno kategorijo, nas intersekcionalnost opomni, da te kategorije ne moremo razumeti izolirano. Celovito razumevanje katere koli družbene lokacije zahteva analizo vseh razlik kot tudi enotnosti znotraj skupin« (Phoenix 2008: 23).

Intersekcionalni pristop je mogoče aplicirati tako v teoriji kot v praksi.

INTERSEKCIONALNOST IN METODOLOGIJA

Metodološki pristopi, ki upoštevajo intersekcionalno perspektivo, so različni. Po Leslie McCall obstajajo trije osnovni tipi kompleksnosti: anti-kategorična kompleksnost, inter-kategorična kompleksnost in intra-kategorična kompleksnost.

- »antikategorična kompleksnost« temelji na dekonstrukciji analitičnih kategorij spola, razreda, etničnost in rase, pri čemer naredi viden družbeni proces kategorizacije in delovanje izključevalnih mehanizmov in hierarhij (McCall 2005, 1773). Ta pristop pokaže, da uporaba kategorij vedno vodi v stereotipizacijo;
- »intra-kategorična kompleksnost« izhaja iz marginaliziranih intersekcionalnih identitet kot izhodiščne analitične pozicije, da bi razkrila variabilnost vsakdanjih izkušenj in identitetnih pozicij znotraj posamezne kategorije (McCall 2005, 1774). Ta pristop naredi vidno ne dovolj teoretizirane izkušnje dvojno/trikratno marginaliziranih subjektov;
- »interkaterična kompleksnost« navidezno pristaja na obstoječe analitične kategorije, da bi dokumentirala neenakosti med družbenimi skupinami (McCall 2005, 1773). Gre torej za »strateško« uporabo družbenih kategorij, da bi se pokazalo na povezanost med posameznimi družbenimi skupinami in izkušnjami neenakosti, marginaliziranosti in diskriminacije. Na primer: Connell se osredotoča na preiskovanje različnih tipov moških identitet in realnosti in opredeli različne tipe moškosti (hegemonna moškost, sokriva moškost, podrejena moškost in marginalizirana moškost). Zaznamujejo jih odnosi moči, dominacije, podreditve, torej neenakost znotraj kategorije imenovane moški spol (Connell 1987, 1995).

Ena osrednjih tematik v intersekcionalni metodologiji kot tudi v pedagoški praksi je prav vloga in uporaba kategorij. Vsi trije pristopi intersekcionalnosti predpostavljajo različno razumevanje pomena kategorij. Ker razumemo kategorije po eni strani kot družbeno konstruirane, a vendar kot odločilne za konkretno »živo izkušnjo« posameznika, morata tako intersekcionalno raziskovanje kot intersekcionalna pedagoška praksa misliti na obe plati kategorij. Po eni strani moramo razumeti pomen kategorij v življenju vsake osebe in operirati z njimi na strateški način, da pridemo do globljega razumevanja diskriminacije in posameznikove izkušnje nasilja. Po drugi strani pa se je potrebno zavedati, da kategorije same po sebi nimajo nobenega bistva. To pomeni, da se izogibamo označevanju mladih s kategoriziranjem, in da poskušamo dekonstruirati kategorije, kadar se to zdi smiselno.

Končno je naše razumevanje kategorij povezano tudi z idejo o »strateškem esencializmu« (Spivak 1996: 214), ki izpostavlja, da je poznavanje konstrukcije kategorij lahko včasih koristno za manjšinske skupine, da se esencializirajo iz strateških razlogov za doseg določenih ciljev.

PODROČJA IMPLEMENTACIJE: PRIMER PEDAGOGIKE IN IZOBRAŽEVALNEGA SISTEMA

Interseksionalni pristop se učinkovito uporablja na področju humanističnih in družbenih znanosti, tudi v pedagogiki. Študije reprezentacij moškosti (angl. masculinities) in njihovega vpliva na vedenje in uspeh dečkov v šoli, ki jih je naredila Ann Phoenix (2003, 2004, 2008), so poučen zgled uporabe koncepta interseksionalnosti v šolskem polju. Phoenix izhaja iz teze, da fantje ne izbirajo svobodno ali bodo šolo uspešno izdelovali ali ne, pač pa je njihovo delovanje v šoli vpeto v vsakodnevne interakcije v kontekstu njihovih raznolikih in kompleksnih subjektivnih pozicij. Šola ni preprosto ustanova za pridobivanje izobrazbe in kvalifikacij, pravi Phoenix (2008), pač pa je hkrati tudi prostor zapletenih, pogosto nevidnih družbenih procesov konstrukcije identitetnih pozicij in identitetnih pogajanj, torej prostor produkcije in artikulacije spolnih, etničnih, rasnih in razrednih subjektivitet. Phoenix pokaže, kako morajo fantje "krmiliti" med, na eni strani, vrednotami, ki jih vzpostavlja družbena konstrukcija moškosti, kot so aktivnost, konfrontacija, hierarhični odnosi moči in, na drugi strani, med povsem drugačnimi vrednotami šole, kot so mirnost, poslušnost, vodljivost, delavnost, pridnost, enakost ipd. Fantje tako definirajo in prakticirajo »fantovskost« oz. moško identiteto kot uporniški stil in odlikovanje v športu nasproti zahtevam in vrednotam šolskega okolja (Phoenix, 2004; Kofoed, 2008). Oblikovanje in izvajanje spolne identitete (angl. doing gender) je tako za fante kot za dekleta definirano in omejeno z dominantnimi hegemoničnimi reprezentacijami »prave« moškosti in »prave« ženskosti. Ena izmed posledic tega je, da so fantje, ki tiho in trdo delajo za uspeh v šoli in dajo jasno vedeti, da jim ta veliko pomeni, s strani sošolcev in učiteljev označeni kot pomehkuženi, kot ne dovolj fantovski in tvegajo posmeh in ustrahovanje (angl. bullying) (Phoenix, 2004, str. 233). V svojih študijah pa Phoenix pokaže tudi, da spol ni izolirana kategorija v šolskem okolju, kar pomeni, da fantje simultano s spolnimi »usvajajo« tudi etnične, razredne in rasne identitetne pozicije. Zato je za razumevanje njihovih vzorcev vedenja in delovanja pomembno raziskati intersekcije, sovpadanje npr. etničnosti in spola, razreda in spola ali kar etničnosti, razreda in spola. Phoenix podaja primer afro-karibskih dečkov, ki so v angleških šolah povezani s podobo super ali hiper moškosti, kar je seveda (povečevalni, napihovalni) učinek rasnih stereotipov o črncih in njihovi seksualnosti. To pomeni, da so predpostavke o mladih črnih fantih »že tam«, in da so ti fantje, hkrati s svojo izključenostjo in marginaliziranostjo v šolskem okolju, tudi cenjeni in občudovani zaradi svojega stila in drznosti, kadar delujejo »moško« in se upirajo šolskemu discipliniranju. To pa povratno deluje na same črnske dečke, saj postane predpostavka, stereotip, pričakovanje in samoizpolnjujoča se prerokba. Tako se te karakteristike, ki črnim fantom pomagajo do minimum ugleda med vrstniki, vzpostavijo kot družbeno posredovani psihološki, samoobrambni mehanizmi proti rasni in razredni diskriminaciji. Razkazovanje upora in »prave moškosti« tako predstavlja minimalen prostor moči, ki fantom iz deprivilegiranih etničnih in razrednih pozicij omogoča ugleden vrstniški status, hkrati pa jih to razkazovanje »zapre« v začarani krog negativnih stereotipnih pričakovanj. Tako močne so zahteve po izvajanju in razkazovanju ustrezne moškosti (angl. doing masculinity) (za etnizirane in revne dečke še močnejše), da to pogosto lahko ogrozi njihove možnosti za uspeh v šolskem sistemu.

Spet drugi vidik nujnosti intersekcionalnega pristopa v študijah izobraževanja sta predstavili Wanda Cassidy in Margaret Jackson (2006), ki sta se osredotočili na vlogo učitelja. Po njenem mnenju, ki temelji na raziskavi označevanja in prakticiranja ničelne stopnje tolerance do nasilja v šolah, je koncept intersekcionalnosti potrebno popularizirati med učitelji, ki običajno težijo k homogeniziranju in posploševanju učencev, namesto obravnavanja posameznikov kot različnih posameznikov z različnimi konteksti, pripadnostmi, potrebami in možnostmi. V raziskavi tudi ugotavljata, da učitelji včasih reagirajo drugače na nasilje učencev iz različnih družbenih skupin: obravnavanje belopoltih učencev srednjega razreda je običajno manj rigorozno in bolj tolerantno kot obravnavanje učencev »drugih« etničnih pripadnosti in nižjega razreda.

POSLEDICE INTERSEKCIONALNE PERSPEKTIVE ZA PEDAGOGIKO IN PREVENTIVO PROTI NASILJU

Ne glede na to ali izvajamo svetovanje tistim, ki se soočajo z nasiljem in diskriminacijo, ali izobraževalni projekt o rasni diskriminaciji na šoli, ali usposabljammo za delo mladinskega uličnega delavca, ki organizira mentorski program – intersekcionalna perspektiva omogoča razvoj projektov na način, da so upoštevane kompleksne realnosti udeležencev. Intersekcionalno delo integrira specifične izkušnje, izogiba se homogeniziranju, fiksiranju identitet in stereotipiziranju (glej Busche / Stuve 2010).

Za pedagoško prakso to pomeni:

- Upoštevanje interesov udeležencev. Komunikacija o potrebah in interesih udeležencev mora potekati od samega začetka. Projekt bi moral vedno vsebovati neke vrste eksperimentalno (»raziskovalno«) fazo, kjer bi raziskali, katere izkušnje nasilja in diskriminacije naj bi obravnavali. Ustvariti je potrebno vzdušje, v katerem bodo udeleženci artikulirali svoje interese in potrebe. V tej fazi bi morali postati vidni različni interesi, tako med udeleženci samimi kot tudi med pedagoškim osebjem in udeleženci. Možne so tudi manjše terenske raziskave.
- Intersekcionalno razširjena socialna pedagogika in preventiva proti nasilju se zanimata za vsakdanje izkušnje. Z distanciranjem od ideje, da ima pedagog pripravljene odgovore na vsa vprašanja, se intersekcionalno razširjeno izobraževalno delo osredotoča predvsem na postavljanje vprašanj.
- Intersekcionalna razširitev v izobraževalnem in socialnem delu predpostavlja, da se mladih ne definira in fiksira na spolne identitete ali na pripisano etnično/rasno/kulturno ozadje. Hkrati pa predpostavlja prepoznavanje vplivov kategorizacij po spolu, razredu, etničnosti/rasi in kulturalizacij. Intersekcionalno razširjena pedagogika preklaplja med reflektivnim dramatiziranjem in de-dramatiziranjem paradoksov identitete, označevanj, pripadnosti in družbenih pozicij. Spol lahko na primer dramatiziramo na uporaben način z ločenim delom v skupinah fantov in skupinah deklet ter tako poudarjamo spol kot kategorijo, ko pride do konfliktov na tej liniji različnosti. Tako je mogoče lažje razrešiti konflikte v spolno homogenih skupinah fantov in deklet. Obenem pa lahko pomeni tudi diferenciranje znotraj skupin, ki spet lahko (ne pa nujno) vodi v de-dramatiziranje spola.

- Intersekcionalne razširitve medkulturnih in anti-rasističnih pedagogik pomenijo prekinitev z delitvami na »mi« in »oni«.
- Delati intersekcionalno pomeni tudi zadržanost do »splošne vednosti«, »zdravorazumske vednosti«, »objektivne vednosti« in »intuitivne vednosti«. Namesto tega je priporočljivo kontra-intuitivno delovanje in mišljenje.

Primer kontra-intuitivnega delovanja je, ko na samo-etnizacijsko izjavo fanta, ki pravi: *»V naši kulturi moški ne čistijo kuhinje, to je žensko delo,«* in pričakuje od pedagoga večinske kulture reakcijo v stilu: *»V naši kulturi pa moški čistijo kuhinje. Tudi ti se moraš prilagoditi!«* (v tem primeru se zgodita samo-etnizacija in njena potrditev), pedagog odreagira drugače: *»V naši kulturi enako kot v tvoji, moški običajno ne čistijo kuhinje, ampak tukaj v tem mladinskem klubu pa moški čistijo kuhinjo.«* V tem primeru pedagog zavrne diferenciranje na podlagi etničnih ali kulturnih razlik. Namesto tega pokaže na specifična pravila mladinskega centra, kjer je enakost spolov uveljavljena kot norma.

- Seveda pa mora predhodno obstajati praksa enakosti spolov med zaposlenimi.
- Kontra-intuitivno delovanje temelji na tehniki »branja med vrsticami«. Ko na primer v medijih poročajo o nasilnosti mladih fantov s priseljenkim ozadjem, lahko branje med vrsticami pomeni prepoznavanje neupoštevanja družbenih razmerij dominacije v besedilu. Pogosto lahko naletimo na konstruiranja družbe na podlagi delitve na »nas« in »druge« (npr. »rojene« državljane nasproti ljudem z migrantskim ozadjem). Med vrsticami lahko beremo tudi, ko se citira mladega fanta, ki pravi *»v naši kulturi moški tega ne delajo«,* iz česar je možno razbrati občutek, ki veje iz izjave: *»... mene ne boste nikoli sprejeli takega kot sem, zato se niti ne trudim, pač pa reproduciram vašo predstavo o meni ali pa poskušam nasprotovati vaši kulturi s svojo«.* Na tem mestu je usposabljanje za »branje med vrsticami« in »kontra-intuitivno delovanje« nujno potrebno. Ena od metod, ki je uporabna, je vrstniško svetovanje, s katerim je možno ustvariti prostor sodelovanja pri prepoznavanju drugačnih načinov interpretiranja vsakdanjih situacij.
- Intersekcionalno razširjeno izobraževalno in socialno delo je usmerjeno v omogočanje vidnosti družbenih kategorij, ki niso prepoznane ali pa so zasenčene z drugimi kategorijami, in vključevanje le-teh v delo.

NAMESTO ZAKLJUČKA

- Zavedajmo se družbenih razlik in odnosov dominacije. Upoštevajmo življenjske izkušnje mladih, udeležencev in tistih, ki potrebujejo naš nasvet ali svetovanje.
- Bodimo kritični do diskriminatornega vedenja, tudi če oseba, ki diskriminira pripada manjšinski skupini.
- Opolnomočimo pripadnike manjšinskih skupin, vendar ne pozabimo hkrati ostati kritični do diskriminatornih in nasilnih ravnanj. Morda sta za soočanje s tem izzivom potrebna tudi vrstniško svetovanje in supervizija.

- Sprejmimo mnogotere pripadnosti. Poiščimo vire za opolnomočenje ljudi v njihovih različnih pripadnostih.
- Ne individualizirajmo problemov nasilja in diskriminacije, temveč bodimo kritični do strukturnih pogojev za njihovo vzdrževanje.
- Zavedajmo se problemov kategorizacij in dekategorizacij. Včasih je prav poudariti kategorijo, da lahko prepoznamo odnose dominacije, včasih pa je potrebno kategorizacijo postaviti v oklepaj.
- Osredotočimo se na družbene in ne samo na individualne odnose. Intersekcionalni pristop spodbuja individualne, osebne spremembe, hkrati pa razvija tudi samo-organiziranje, odpor in družbene spremembe.

Predstavili smo teoretski okvir intersekcionalnega pristopa in opisali nekaj primerov njegove uporabnosti v praktičnem delu. V nadaljevanju bomo pregledali posamezne korake procesa implementacije. V poglavju 4 boste našli uvod v korake implementacije na splošno in za specifična področja delovanja, kot so projekti (4.1.), organizacije (4.2.) in programi (4.3.).

POGLAVJE 4

SMERNICE ZA IMPLEMENTACIJO

MAINSTREAMING INTERSEKCIONALNEGA

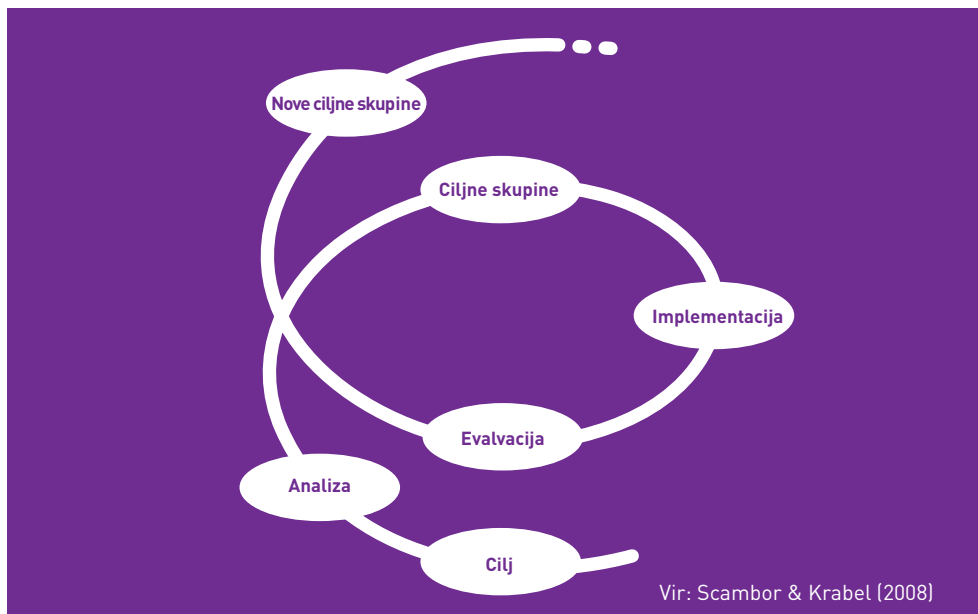
PRISTOPA V PREVENTIVI PROTI NASILJU

Tukaj se osredotočamo na implementacijo intersekcionalnega pristopa k preventivi proti nasilju v praktično izobraževalno delo z mladimi.

SPIRALA IMPLEMENTACIJE²

Predstavili bomo pet temeljnih ravni procesa implementacije intersekcionalne preventive proti nasilju: oblikovanje strateških namenov, intersekcionalna analiza, oblikovanje ciljev, implementacija ukrepov in evalvacija.

Ravni predstavljajo vezne točke procesa načrtovanja in implementacije intersekcionalnega pristopa k preventivi proti nasilju. Spirale ne smemo dojemati kot zaključnega procesa, temveč kot odprto spiralo, kjer evalvaciji sledi razvijanje novih strateških namer (Bergmann / Pimminger 2004).

Strateški nameni

Implementacija procesa kot celote zahteva jasno definicijo strateških namenov, ki so konkretizirani za določeno interesno področje. Projekt IGIV, na primer, želi prispevati h kvaliteti dodatnega izobraževanja socialnih delavcev in pedagogov z implementacijo intersekcionalnega pristopa k preventivi proti vrstniškemu nasilju. Intersekcionalni pristop omogoča preseganje meja navidezno izoliranih kategorij, kot so spol, kulturne razlike, etničnost in razred in razumevanje kompleksnosti njihovih sovpadanj. Spodbuja globlje razumevanje vpliva družbenih kategorij na družbeno pravičnost preko dekonstrukcije odnosov moči.

Strateški nameni projekta *IGIV* opredeljujejo okvir, v katerem smo razvili metode, pripomočke, gradiva in instrumente. Po naših izkušnjah mora biti skupno razumevanje strateških ciljev dosežemo na začetku projekta, da bi se izognili nesporazumom in da vsi partnerji lahko prispevajo k njihovi realizaciji.

² Spirala implementacije temelji na Bergmann & Pimminger (2004) in Scambor & Krabel (2008). Uvod delno temelji na Scambor & Busche (2009).

Analiza

V drugem koraku je potrebno opraviti intersekcionalno analizo. Na podlagi rezultatov intersekcionalne analize definiramo konkretne cilje ter možne načine njihovega doseganja. Da bi lahko analizirali učinke specifičnih političnih programov, ukrepov ali pedagoških aktivnosti, je potrebno upoštevati pristop intersekcionalne analize tudi pri načrtovanju aktivnosti. Poglobljeno razumevanje družbenih neenakosti (razlogi, vplivi, učinki) na ustreznem interesnem področju je pomemben predpogoj za razvoj namer in ukrepov.

Cilji

V tretjem koraku je potrebno na podlagi rezultatov intersekcionalne analize definirati konkretne cilje, ki se nanašajo na strateške namene. Priporočljiva je diferenciacija dolgoročnih in kratkoročnih ciljev. V tej fazi procesa je potrebno definirati pokazatelje in evalvacijske kriterije za kratkoročne cilje.

Implementacija

Za doseg ciljev je potrebno razviti ukrepe. Vse ukrepe je potrebno oceniti na podlagi rezultatov analize. Priporočljivo je ocenjevanje specifičnih intersekcionalnih učinkov, pri čemer se je potrebno osredotočiti na pomen in učinke ukrepov:

- Ali ukrep dejansko naslavlja ciljno skupino v njenih kompleksnih realnostih, ali upošteva mnogotere pripadnosti in mnogotere diskriminacije?
- Ali ukrep senzibilizira za pogoje dominacije in nasilja v družbenih lokacijah?
- Ali ukrep senzibilizira za procese znotraj-skupinskih in zunaj-skupinskih odnosov? Na koga vpliva? Kdo pridobi?
- Ali ukrep podpira kontekst brez nasilja?
- Kako bi bilo potrebno ukrep izboljšati, da bi vplival na razmerja dominacije in nasilja v specifičnih družbenih lokacijah?
- Vnaprejšnja definicija evalvacijskih indikatorjev lahko izboljša ali revidira načrtovane ukrepe.

Evalvacija

Evalvacija mora izpostaviti naslednje:

- Ali smo realizirali strateške namene?
- Ali smo dosegli glavni cilj?
- Ali rezultati dejansko kažejo zmanjšanje odnosov dominacije in nasilja v konkretnem kontekstu?

Da bi odgovorili na ta vprašanja, je potrebno specificirati evalvacijo na določenih nivojih:

- Participacija (kdo je participiral?)
- Individualna pridobitev (kdo je pridobil in na kakšen način?)
- Strukturni vpliv (je bilo zmanjšanje družbenih neenakosti učinkovito?)

Zaključek

Opisani niz aktivnosti je predstavljen idealno tipsko. Vsi koraki so drug z drugim povezani: definiranje strateških namenov in analiza trenutnega stanja glede neenakosti sta prva dva koraka k definiciji interseksionalnih ciljev za nadaljnji razvoj. Načrtovanje in implementacija novih procesov in ukrepov se morata nanašati na te cilje, rezultati in učinki pa morajo biti evalvirani glede na določene cilje (post-intervencijska analiza). Na podlagi evalvacije teh rezultatov lahko razvijemo nove strateške namene in jih začnemo udejanjati.

Da bi zmanjšali kompleksnost spirale implementacije, v nadaljevanju predstavljamo njeno uporabo na treh različnih ravneh: projektni, organizacijski in programski. Za ilustracijo smo spiralo implementacije podkrepili s primeri iz različnih pedagoških okolij, ki smo jih zbrali v okviru izvajanja EU-Grundtvig projekta IGIV.

Podpoglavje 4.1

Smernice za implementacijo na ravni projektov

KAKO NAREDITI PROJEKT INTERSEKCIONALEN?

Pričujoče poglavje se osredotoča na intersekcionalno nadgradnjo projektov.

Projekt razumemo kot:

- Časovno omejen proces, ki se na eni točki začne in na drugi konča in vključuje procese načrtovanja in evalvacije.
- Ima definirane splošne in specifične cilje.
- Ukvarja se s specifično potrebo ali problemom.
- Lahko je institucionaliziran ali neodvisen.
- Projekt je lahko majhen s fokusom na specifično vprašanje, kot je npr. senzibiliziranje za diskriminatorni jezik, lahko pa je večji, integriran projekt, kot je npr. razvoj anti-diskriminacijskega kodeksa za mladinski center ali šolo.
- Izvaja ga projektna skupina, ki je odgovorna za izvedbo projekta.

Konkreten projekt je lahko zelo različnih oblik. Lahko je:

- integriran v tekoče delo mladinskega kluba;
- individualno socialno delo s fanti, dekleti in transspolno mladino;
- (socialno) skupinsko delo;
- izobraževalni projekt v šoli;
- ulično delo (delo na terenu).

Projekt se lahko ukvarja s tematikami kot so:

- Razvijanje strategij opolnomočenja za marginalizirano skupino v skupnosti.
- Krepitev anti-diskriminacijske kulture v šoli, kjer se najprej preveri, če že obstajajo pristopi ali kampanje, ki spodbujajo anti-diskriminacijsko kulturo v šolah.³ Projekt je lahko pobuda, ki v prvem koraku organizira razpravo o diskriminaciji na šolah, v katero so vključeni vsi, od učencev do osebja šole. Fokus anti-diskriminacije je v začetni fazi lahko osredotočen na eno kategorijo označevanja razlik v družbi (npr. narodnostna pripadnost), kasneje pa se razširi na več kategorij.

3 Npr. »Schule ohne Rassismus« («Šola brez rasizma») v Nemčiji, <http://www.schule-ohne-rassismus.org/>.

- Razkrivanje povezave med tipi moškosti in nasiljem. To je lahko manjši, terenski projekt o nasilju v socialnem ali šolskem okolju (»Nasilje okoli mene«⁴). Ciljna skupina bi v tem primeru lahko bila skupina fantov.
- Ozaveščanje o spolnih normah in njihovem vplivu na življenje posameznika in na strukturo družbe. Izvajamo lahko ločene seminarje za fante in dekleta. V obeh skupinah sta vsebina in metode lahko navdahnjena s feministično in queer teorijo kot virom kritične analize in opolnomočenja. Eden glavnih ciljev je krepitev samozavesti otrok in povečanje osveščenosti o diskriminaciji na podlagi spola ter iskanje načinov, kako se ji upreti.
- Tematiziranje heteronormativnosti, pri čemer se debatira o normah, ki se nanašajo na spol in spolnost, pri tem pa se ne osredotoča na tiste, ki od teh norm odstopajo, temveč na normo samo in na odnose nadvlade, ki jih ustvarja (=>Instrumentarij: št.1»Intersekcionalna matrika«).⁵

1. STRATEŠKI NAMENI

Intersekcionalni projekt je usmerjen k nagovarjanju ciljne skupine v njihovih kompleksnih realnostih, upoštevajoč tako mnogotere pripadnosti kot tudi izkušnje diskriminacij. Izkušnje nasilja in diskriminacije se obravnavajo resno kot del vsakdanje realnosti življenja. Mladi se pojavljajo tako v vlogi žrtve diskriminacije kot tudi v vlogi povzročiteljev diskriminacije. Pogosto se vidijo niti kot »dobri otroci« niti kot »slabi otroci« - konstrukcija njihovih identitet sestoji iz več plasti, ki v določenem socialnem kontekstu postanejo bolj ali manj pomembne. Intersekcionalna perspektiva je usmerjena v soočanje z obema vidikoma. Oblikuje alternativno perspektivo tistim poenostavljenim predstavam o preventivi proti nasilju, ki konstituirajo homogene skupine, npr. nasilnih fantov s priseljskim ozadjem, živečih v revnih četrtih.

Kadarkoli udeleženci, npr. učenci v šoli, imenujejo svoje vsakdanje izkušnje rasizem ali seksizem, je potrebno te izkušnje obravnavati resno in morajo postati predmet diskusije.

Nadalje, intersekcionalni projekt cilja na:

- Senzibiliziranje za razmerja dominacije in za nasilje v specifičnih socialnih okoliščinah (npr. v šolskem razredu).
- Zmanjševanje razmerij dominacije in nasilja v specifičnih socialnih okoliščinah (npr. v nogometnem klubu) ter ustvarjanje pogojev za nasilja osvobojeno življenje posameznikov.
- Vzpostavljanje razumevanja, da so specifične socialne okoliščine (npr. mladinski klub) vpete v družbene podobe / pričakovanja nadrejenosti in podrejenosti, kot so rasizem, seksizem, homofobija, družbeni razred, itd.

Intersekcionalni projekt omogoča večjo sposobnost delovanja ciljne skupine tako na individualni kot na družbeni ravni. Poleg dela na individualnih držah in vede-

4 Glej priročnik »From Violence to Peaceful Coexistence«, ki ga je izdal Virtual knowledge centre to end violence against women and girls. <http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/Program%20H%20Violence%20English.pdf>.

5 Glej tudi »Break the norm!«, ki jo je izdala RFSL Youth (Švedska) na <http://www.rfslungdom.se/break-norm>.

njih v interakcijah iz-oči-v-oči, mora intersekcionalni projekt delati tudi na razumevanju družbenih dinamik, t.j. njihovih strukturnih dimenzij. To lahko pomeni, npr. delo na dinamiki »tekmovalnih iger« med fanti ali prekrivanju družbenih lokacij (spol, etnizacija, socialna izključenost in privilegiranost). Tako lahko intersekcionalni projekt dela na diskriminatornem vedenju udeležencev na eni strani, na drugi pa na opolnomočenju glede nekega drugega aspekta posameznikovega življenja.

Usposabljanje za socialne kompetence je lahko del intersekcionalnega projekta. Tako se udeleženci lahko naučijo boljšega razumevanja osebe, ki jim v določenih socialnih okoliščinah stoji nasproti in ne razumeti vsake geste kot provokacije, na katero je treba reagirati z nasiljem.

V drugih primerih lahko intersekcionalni projekt cilja k opolnomočenju pripadnikov manjšin z namenom, da bi se lahko zaščitili pred diskriminacijo. V tem primeru (politična) samo-organizacija služi kot sredstvo afirmacije in kot cilj sam po sebi.

2. ANALIZA

V tem koraku se predvideva smiselna analiza ciljne in projektne skupine. Upoštevati je treba tako odnose med tema dvema skupinama kot tudi odnose znotraj posameznih skupin. Ta analiza je temelj, na katerem se odločamo o tematikah, ki jih bomo vključili v projekt in o tem, kako ga bomo izvajali.

MAPIRANJE

Kakšna je sestava vaše skupine udeležencev po družbenih lokacijah?
Kakšna je sestava vašega projektne skupine po družbenih lokacijah?
Kaj to pomeni za vaše projektne cilje in način, kako boste projekt izpeljali?

Metode, ki jih pri tem lahko uporabimo, so orodja »intersekcionalne, na študijo primera osredotočene pedagogike« in »Instrumenti za analizo mapiranja« ([www](http://www.www) na avstrijske vire), ki se nahajajo v Instrumentariju. Možno je tudi organizirati posvetovalne ure, kjer lahko udeleženci individualno izrazijo svoje želje in interese, in kjer lahko dobimo vtis o njihovih ozadjih, o tem, katera vprašanja so zanje pomembna in kako razmišljajo o njih.

Seznam pomembnih analitskih vprašanj:

- Kakšen je družbeni kontekst udeležencev?
- Kakšna so njihova družbena okolja (šola, prijateljska mreža, športni klub, itd.). Ali dojemajo nasilno vedenje kot »normalno« ali kot značilno za specifično socialno okolje ali njihove vrstniške skupine?
- Iz kakšnih družinskih struktur prihajajo?
- Kako homogena ali heterogena je skupina glede na različne družbene lokacije, kot so etničnost, spolna usmerjenost, razred, migracija, ipd.? Katere (produktivne) napetosti se lahko razvijejo iz takšne sestave skupine?
- Kako se družbene lokacije udeležencev razlikujejo od pozicij projektnih vodij? Ali lahko to potencialno povzroča težave, na primer, zaradi pomanjkanja identifikacije, razumevanja, in kako je to mogoče rešiti?
- Katere so najbolj pomembne tematike, o katerih se udeleženci pogovarjajo med seboj? O katerih temah se ne pogovarjajo in zakaj?
- Kateri konflikti so za skupino pomembni? Ali se v konfliktih pojavljajo diskriminacije? Kako se konflikti povezujejo s kategorijami, kot so spol, družbeni razred, etničnost, rasa, verska pripadnost, ipd.?
- Ali v skupini obstajajo določeni statusni simboli (designerska oblačila, dragi mobilni telefoni, biti dober športnik,...)?

3. CILJI

Zakaj pravzaprav implementirati intersekcionalno razširitev projekta z mladimi?

Zato ker, intersekcionalni projekt omogoča vidnost izkušenj nasilja in diskriminacije ter usposablja udeležence za soočanje z njimi. Intersekcionalni projekt ne ignorira izkušenj nasilja in diskriminacije udeležencev in jih ne reducira na problem mladih, ali na fenomen medosebnega, fizičnega nasilja. Intersekcionalni projekt je odprt za

Primer pristopa / pedagoške perspektive iz »Neuköllner Talente«:

Ne označujte udeležencev kot »potrebne nečesa«, kar pomeni, da ne predvidevajte, da imajo kakršenkoli deficit, ki ga morate popraviti. Če udeležencev ne boste obravnavali na način, kot da imajo deficite, boste prekinili verigo razvrednotenja, ki je vsakdanja izkušnja mladih v različnih pedagoških okoliščinah. Ugotovite, kako bi si oni želeli, da se do njih vedete in jim dovolite, da pridobijo od vaše projektne skupine družben in kulturni kapital.

izkušnje mladih, ki lahko nasilje definirajo drugače kot pedagogi. Na ta način lahko prej neupoštevana razmerja dominacije postanejo vidna in tudi načini izhoda se lahko pokažejo, ki jih pedagogi sami ne bi našli (glej epistemsko nasilje - [www](#)).

Intersekcionalni projekti ne razumejo kompleksne realnosti mladih z vrsto na videz kontradiktornih pripadnosti kot pomanjkljivosti, temveč kot vir. Veliko prednosti mladih postane samo tako vidnih.

Oblikovati in izvajati intersekcionalni projekt pomeni izogibati se določenim postopkom, na primer:

- Homogeniziranju. Intersekcionalni projekt ne nagovarja fantov, deklet ali mladih z migrantsko izkušnjo. Mlade je vedno treba vprašati o njihovih različnih pripadnostih, o njihovih pomenih v različnih kontekstih, o načinih, kako se soočajo s temi pripadnostmi v različnih situacijah. S tem onemogočimo fiksiranje ali označevanje udeležencev.
- Valjenju krivde na drugega. Vsi smo vpeti v odnose dominacije in prvi korak na poti iz njih je, da razumemo te odnose in svojo pozicijo v njih. Pri delu s skupino moramo to vedno upoštevati in o tem s skupino diskutirati.

4. IMPLEMENTACIJA

Po tem, ko smo analizirali skupino udeležencev in identificirali možne izhodiščne točke dela, lahko definiramo teme, na katerih želimo delati, in s skupino povezane cilje.

1. Udeležencem bi morala biti dana priložnost, da svoje interese in želje izrazijo v odprti diskusiji. Njihove interese in poglede je potrebno vključiti v projekt. Zato udeležence vprašamo, na katerih oblikah nasilja in diskriminacije bi želeli delati. Na primer: če učenci želijo delati na diskriminatornih držah učiteljev do njih, začnemo s tem. Povprašamo jih tudi po njihovih reakcijah v situacijah, ki jih opisujejo, pri tem pa resno obravnavamo njihovo perspektivo o diskriminatornem odnosu. »Spraševanje« je osnovna metoda prvega koraka, v katerem

poskušate najti konsenz o pomembnih vprašanjih v skupini. Začnemo lahko, npr. s komunikativnimi metodami, kot so »Bingo«, »Jaz-jaz ne«, »Štirje vogali«, »Štiri polja diskriminacije«, morda z »Abecedo žaljivk« (glej). Na ta način bomo ugotovili, katera so pomembna vprašanja v skupini.

2. Definirajmo smer projektnih ciljev in jo naredimo transparentno. Glede na to, da gre za sprejemanje odgovornosti za ne-diskriminatorne odnose v lastnem okolju, mora mladim biti dana možnost, da reflektirajo tisto, kar se njim zdi pomembno.
3. Definirajmo raven, na kateri bomo začeli: to je lahko individualna raven ali strukturna. Ko začnemo delati na diskriminatorni drži, moramo diferencirati med intencionalnim osebnim vedenjem in ne intencionalnim vedenjem, ki je lahko diskriminatorno. Debatno moramo iz individualne ravni pripeljati na strukturno raven in diskutirati o tem, kaj je potrebno, da bi spremenili, na primer, organizacijsko kulturo ali institucionalne strukture.

5. PA POJDIMO!

1. V primeru, da še nimate ciljne skupine udeležencev, oblikujte povabilo za projektno ponudbo na podlagi analize interesov in družbenih lokacij ciljne skupine. Vprašajte se, kako lahko najbolje pritegnete in motivirate udeležence.
2. Kakšna oblika ponudbe je primerna? Ponudba lahko sega od projektnega dneva v šoli do mentorskega projekta; lahko gre za popoldansko delavnico v mladinskem centru s posebno vsebino in obliko (npr. v skupini fantov ali deklet) ali aktivnost uličnih delavcev na javnih mestih.
3. Ne mislite, da morate vedno razviti izredno vznemirljiv projekt z nešteto različnimi metodološkimi pristopi. Kljub temu pa so aktivacijske metode pomembne (lahko uporabite list za načrtovanje metod). Uporabljajte lahko številne načine dela, npr. fotografiranje, snemanje videa, igre vlog ipd.
4. Projekt lahko začnete s skupno eksperimentalno (in zato odprto) fazo analize z udeleženci. »Posvetovalne ure« so lahko del te faze, kot tudi metode začetne komunikacije, kot so »Barometer mnenj«, »Štirje vogali«, »Bingo« (na Instrumentarij). Namen teh metod je spremeniti strukture komunikacije, omogočiti vidnost drugačnih perspektiv, sprejemati spremembe, ustvariti odprt, vključujoč prostor, ne obtoževati.

V tej fazi začinjate pogovor o življenjskih realnostih udeležencev in ustvarjate pogoje, da se nanje vrnete kasneje v procesu. Vsebinsko ponudbo (npr. projekt preventive proti ustrahovanju) povezujete z vsakdanjimi izkušnjami, npr. rasnih, spolnih, razrednih, ipd. diskriminacij. Ali pa projekt s ciljem kritičnega soočanja s homofobijo povezujete s splošnimi vprašanji o spolnostih. Ta pristop⁶ zahteva procesno usmerjeno delo in prilagodljivost pedagogov.

5. Razumevanje družbe. Za ta korak so primerne metode, kot sta npr. »Kot v resničnem življenju« in »Igrišče stopenj« (na Instrumentarij), prav tako

⁶ Glej na primer »Guide for Emancipatory Youth Work«, <http://hej.gladt.de/> (v nemškem jeziku).

pa tudi reflektivna vprašanja o posameznikovi družbeni lokaciji. Pomembno je z udeleženci razvijati pogoje, ki omogočajo razumevanje lastne družbene lokacije, ne le kot posameznih usod, temveč kot del družbenih struktur / pogojev.

6. Razvijanje možnih oblik akcije individualno in na družbenem nivoju. Slednje pomeni, da se upoštevajo neposredne življenjske okoliščine sodelujočih, kot tudi odnosi do učiteljev v kontekstu šole.
7. Projekt lahko pomeni tudi omogočanje dostopa mladih do publicitete. Lahko gre za članek v lokalnem časopisu, intervju na lokalni radijski postaji, pripravo poročila, ki ga vsak vzame domov (npr. brošura, kolaž, zbirka fotografij) ali povabilo prijateljem, družini, učiteljem na predstavitev projekta.

Nasvet od »Neuköllner Talente«:

S svojo skupino udeležencev organizirajte zabavo ali se udeležite zabave druge organizacije. Tam lahko udeleženci predstavijo na čem delajo, se morda fotografirajo ali jih intervjuva lokalni novinar. To ustvarja prepoznanje udeležencev in jim omogoča izkušnjo, da jih nekdo jemlje resno in prepozna na pozitiven način.

6. EVALVACIJA

Vprašanja, na katera je potrebno odgovoriti takoj po zaključku projekta:

Smo zadovoljni s potekom projekta? Ali je projekt uresničil naša pričakovanja in pričakovanja udeležencev (prosite za povratne informacije)? Ali odgovarja na realne potrebe?

Katere rezultate lahko preverimo?

Smo uspeli ustvariti odprt prostor za izražanje lastnih izkušenj in razmišljanj, ki omogoča različne interpretacije udeležencev?

S katerimi tipi diskriminacije in nasilja smo se ukvarjali? Smo poimenovali razmerja dominacije? Smo razvili kritičen odnos do diskriminacije in razmerij dominacije?

V primeru skupinskega dela – se je kaj spremenilo glede soočanja z razlikami v primerjavi s situacijo pred projektom? So bile manjšinske skupine ali posamezniki opolnomočeni za odpor proti diskriminaciji? So bile skupine ali posamezniki na pozicijah dominacije osveščeni o svojih privilegijih? Smo

ustvarili razumevanje mnogoterih pripadnosti? Je bilo ustvarjeno razumevanje in zavest o odnosu med individualno in družbeno situacijo?

Kako lahko posamezne dele projekta izboljšamo?

So se pogoji spremenili? Kateri korektivni ukrepi so potrebni?

Namig od »Neuköllner Talente« za evalvacijo in trajnostnost dolgoročnih projektov: imejte redne sestanke projektne skupine in se pogovarjajte o svojih izkušnjah. Ugotovite, če je kdo od članov vključen še v druge projekte ali aktivnosti, kjer bi lahko diseminirali vsebine projekta in izmenjali izkušnje.

Podpoglavje 4.2

Smernice za implementacijo na ravni organizacije⁷

Kako implementirati intersekcionalni pristop v vaši organizaciji?

1. STRATEŠKI NAMENI

Mainstreaming intersekcionalne perspektive v organizaciji je proces, v katerem se organizacija s hegemono kulturo (npr. pretežno bele, moške, heteroseksualne prakse in vrednote), ki proizvaja izključevanja in vzdržuje diskriminacije, spreminja v organizacijo, ki je do teh praks kritična ali se celo spreminja v organizacijo z manj razmerji dominacije in več enakosti na individualni in strukturni ravni.

Tukaj ciljamo na organizacije, kot so institucije na področju mladinskega dela in izobraževanja v širšem smislu: mladinski klubi, organizacije, ki nudijo dodatno izobraževanje, izobraževalne ustanove za mladinske in socialne delavce. Pristop je mogoče aplicirati tudi v šolah.

2. ANALIZA

Na podlagi že izvedenega projekta o intersekcionalni preventivi proti vrstniškemu nasilju (*PeerThink*)⁸ smo identificirali ravni, na katerih je mogoče intersekcionalnost kot kompleksno analizo družbenih in političnih kategorij uvesti in realizirati v organizacijah: institucionalni / organizacijski okvir, osebje, udeleženci in vsebina / metode. Podobno kot so v Podpoglavju 4.1. predstavljene smernice za implementacijo pri projektih, se v nadaljevanju osredotočamo na naslednje tri ravni:

Prva raven: Institucionalni / organizacijski okvir

Preverite razpoložljivost **finančnih virov in infrastrukture**: Ali imate dovolj virov za implementacijo (ali nadgradnjo) novega koncepta?

Kontrolni seznam: Viri

- Razvoj in prilagoditev koncepta;
- Prenos informacij in znanja;
- Delovne skupine (usmerjevalne skupine) za koncept implementacije;

⁷ To poglavje delno temelji na Scambor & Busche (2009).

⁸ EU-Daphne projekt »PeerThink. Orodja in resursi za intersekcionalno preventivo proti vrstniškemu nasilju«, <http://www.PeerThink.eu/PeerThink/>.

- Prenos znanja, usposabljanja in senzibiliziranja za interseksionalno preventivo proti nasilju (nadaljevalno izobraževanje);
- Distribucija gradiv, kot so priročniki, priporočila, metode;
- Prostorski pogoji (npr. za delo v več vzporednih skupinah);
- Refleksija (svetovanje, supervizija, intervizija).

Razmislite tudi o naslednjih vprašanjih: Kako razpoložljivi finančni viri in infrastruktura vplivajo na ljudi z različnimi, družbenimi lokacijami? Kaj lahko storimo, da bi se izognili izključevanju?

Poleg analize virov je priporočljivo osredotočiti se na **analizo kultur in mehanizmov dominacije v organizaciji**. Peter Döge (2008) je razvil matrico za kvalitativno analizo različnosti, ki se osredotoča na analizo družbenih neenakosti v organizacijah in njihovih okoljih. Matrica diferencira dimenzije kulture dominacije po področjih kot so: komunikacija, odnosi med spoloma, čas, delo, ipd. V okviru projekta IGIV smo matrico revidirali na interseksionalen način in jo vključili v instrumentarij: »Analiza kultur dominacije v organizacijah« ([www](#) na Instrumentarij).

Na podlagi te metode si lahko postavimo naslednja vprašanja:

- Kdo pripada organizaciji in kdo ne? Kdo v organizaciji je izključen? Kateri so poglavitni razlogi za vključevanje in izključevanje?
- Ali sestava osebja odraža različne družbene pripadnosti in neenakosti ciljne skupine? Koliko moči in kompetenc za odločanje je v rokah, na primer, zaposlenih za določen ali za nedoločen čas?
- Ali obstajajo predsodki glede položaja zaposlenih iz različnih kategorij (notranja hierarhija)?
- Kako je možno neenakost zmanjšati?

Da bi dobili jasno sliko o distribuciji dela, virov in nalog v organizaciji, priporočamo kvantitativno analizo *statusa quo*, ki zadeva znotraj-skupinske in zunaj-skupinske vzorce. Pomembno je vnaprej definirati neodvisne spremenljivke (spol, migracija, starost, razred, otroci, invalidnost ipd.). Kvantitativna analiza se osredotoča na kombinacijo / intersekcijo neodvisnih spremenljivk (spol/migracija/starost) z namenom potrditve hipoteze glede odvisnih spremenljivk (prekernost delovnega statusa, delovni čas, distribucija moči in vpliva ipd.).

Hipoteza mora biti definirana vnaprej, na primer:

- Vodilne položaje zasedajo belopolti heteroseksualni moški, za čigar otroke skrbi nekdo drug.
- Manj prestižna delovna opravila (npr. čiščenje) v glavnem opravljajo ženske z migrantskim ozadjem iz t.i. tretjih držav.
- Več kot dva spola nista evidentna.
- Kaj so vaše hipoteze? Zapišite jih!

Druga raven: Pedagoško osebje

Za analizo pedagoškega osebja predlagamo strukturno analizo in analizo tima. Strukturna analiza se osredotoča na družbo in njeno distribucijo dela:

- Kdo v družbi večinoma opravlja pedagoško delo? (Belopolte, heteroseksualne ženske?)
- Kar se tiče spola, na katerih področjih dela prevladujejo ženske in na katerih moški (ali moški v glavnem delajo s fanti v kontekstu preventive proti nasilju)?
- Glede pristopov, kdo opravlja največ dodatnih izobraževalnih usposabljanj (antidiskriminacija / interkulturalnost / spol / različnost / intersekcionalnost /...)?

Na podlagi strukturne analize bi se morala izvesti še analiza tima. V ta namen si zastavite naslednja vprašanja:

Ali tim / pedagogi predstavljajo kompleksnost družbe v njenih družbenih oblikah, skupinah in pripadnostih (religija, barva kože, spolna usmerjenost, spol, razred,...)?

Zakaj je pomembno, da zastavimo to vprašanje?

- Pedagogi predstavljajo različne družbene lokacije in perspektive. Primer: v pogovoru v fokusni skupini z mladinskimi delavci (analiza potreb IGIV) je eden od mladinskih delavcev izrazil stališče o povezanosti med družbenim razredom in socialnimi kompetencami: »Nižji ko je razred, manj je socialnih kompetenc.« V tem primeru lahko pričakujemo, da bo mladinski delavec mladostnike iz nižjih ekonomskih razredov vnaprej označeval kot manj socialno kompetentne, četudi za to ni nobenega dokaza (klasizem – link na slovar).
- Pomembno vlogo v timu ima tudi organizacija dela: Kako je organizirana delitev dela? Ali je prisotno poenostavljanje nalog in tematik na podlagi družbene pripadnosti zaposlenih (na primer, homoseksualci se ukvarjajo s področjem homoseksualnosti in homofobije, medtem ko se heteroseksualnost obravnava kot samoumevno)?

Obstoj raznolikega tima dokazuje, da
»practiciraš, kar govoriš«!

Da bi lahko spodbudili procese refleksije na vseh teh področjih, je nujno, da poskrbite tudi za procese refleksije znotraj tima(-ov) glede njihovih pozicij v družbi in možnih slepih peg, ki izhajajo iz njihovih pozicij v družbi.

Tretja raven: Udeleženci

Pri perspektivi udeležencev je potrebno:

- Analizirati pedagoški **pristop do udeležencev**. Se osredotočamo na osebne deficite (pomanjkanje sposobnosti ali posebnosti), ali sprejemamo udeležence kot kompetentne akterje, četudi njihovo vedenje včasih deluje problematično?
- Analizirati intersekcionalni pristop **identitetno-kritično**, da bi se izognili stereotipiziranju. Identitete je potrebno dojemati kot strateško opcijo in ne kot konsistentno resnico. Ko se npr. soočate z rasizmom, bi bilo dobro razvijati občutek ponosa glede pripadnosti rasaliziranim in etniziranim skupinam; hkrati pa je pomembno ohranjati kritičen pogled na kategorizirane identitete, da bi se izognili procesom vključevanja/izključevanja.

- Analizirati procese **samo-prezentacije**. Poskušajmo razumeti razloge in strateške koristi določene samo-prezentacije: pripadnik manjšinske etničnosti se lahko zaradi izkušenj diskriminacije strateško identificira kot pripadnik večinske etničnosti, v drugačnem kontekstu pa se od nje distancira. Spodbujanje udeležencev k zavestni in strateški uporabi identitet / družbenih pripadnosti, namesto da jih sprejemajo kot »naravno« dane oz. jih popolnoma sprejmejo ali zavrnejo, je lahko strategija opolnomočenja.
- Osredotočanje na sposobnost sprejemanja različnih perspektiv o določenem fenomenu (**več-perspektivnost**).
- Analizirati vire in interese udeležencev: Kaj udeleženci želijo vedeti? Kateri so njihovi viri, kompetence in interesi? Kakšne so njihove družbene lokacije?

Pri vsem tem se mora nenehno dogajati prepoznanje udeležencev v njihovih kompetencah, še posebej prepoznanje veščin, ki v družbi niso priznane (kot je npr. kompetence iz marginaliziranega jezika, poznavanje ne-hegemonih tradicij) in delovanja osebe, ki je v položaju, da mora braniti svoje interese na emancipatoren način. Te veščine je potrebno razumeti kot vire, ki bi jih morda bilo smiselno kanalizirati na drugačen način, namesto da jih razumemo kot pomanjkljivosti.

3. CILJI

Ko postanejo razmerja dominacije ter procesi izključevanja in diskriminacije v organizaciji vidni – na podlagi rezultatov intersekcionalne analize – lahko definiramo konkretne in razumljive cilje in možne načine njihovega uresničevanja. Priporoča se razlikovanje med dolgoročnimi in kratkoročnimi cilji. V tej fazi procesa morajo biti definirani evalvacijski kriteriji za kratkoročne cilje.

Da bi lahko razvili cilje, mora biti intersekcionalni pristop konkretiziran za določeno interesno področje. Na podlagi rezultatov projektov IGIV in PeerThink izpostavljam naslednje pogoje za intersekcionalno preventivo proti nasilju:

V ciljih mora biti prisotno:

... strateška opredelitev intersekcionalnih kategorij

Katere so relevantne kategorije na področju intersekcionalne preventive proti nasilju? Raziskave kažejo, da kategorije spola, migracij / etničnosti in razreda vplivajo na pojav vrstniškega nasilja, ker osnovni družbeni vzorci in politične intervencije temeljijo na teh kategorijah (Klinger 2008). Katere druge kategorije in intersekcije so še pomembne?

... razumevanje medsebojnega součinkovanja kategorij

Intersekcija kategorij (npr. migracija/spol) in struktur dominacije (rasizem/seksizem) predstavljajo osrednji fokus intersekcionalnega pristopa, ki se izogiba redukcijam na enodimenzionalne identitete in se osredotoča na mnogotere identitete.

... poudarek na omejevanju odnosov dominacije

Kategoriji, kot sta npr. spol in razred, oblikujeta osnovne strukture v družbenih sistemih in imata pomemben vpliv na organizacije. Zato je potrebno procese analize in oblikovanja ciljev pri teh kategorijah usmeriti v strukturno nadvlado.

Razumevanje družbene lokacije osebe, torej njenega položaja v družbi, ki ga določajo presečišča družbenih konstrukcij, ki pa označujejo položaje privilegiranosti in prikrajšanosti, je bistveno za uvid v kompleksnost izkušenj te osebe, vključno z njenimi akcijami, izbirami in rezultati. Rasa/etničnost, spol in razred, pa tudi starost, zdravstveno stanje, državljski status, družinska razmerja ipd., predstavljajo družbene lokacije, iz katerih je oseba konstruirana kot obarvana ali neobarvana, ženska ali moški, pripadnica delavskega, srednjega ali višjega razreda, domačinka ali priseljenka ipd., in ki vplivajo na vsa področja vsakdanjega življenja. Perspektiva kompleksnih neenakosti omogoča prepoznanje kompleksnosti sleherne družbene lokacije, kar pomeni, da oseba nikoli ni samo pripadnica določene etničnosti, rase, razreda ali spola, pač pa da vse te lokacije delujejo hkrati in simulatno. Tradicionalno se analize neenakosti osredotočajo na eno od teh dimenzij - bodisi na spol, etničnost, državljski status, razred - kot ključno dimezijo, ki postavlja osebo v slabši ali boljši položaj v primerjavi z drugimi. Vendar, spola, etničnosti/rase in razreda (če se omejimo zgolj na te družbene kategorije) ljudje ne doživljamo ločeno, pač pa te kategorije delujejo hkrati in vzajemno ter rezultirajo v sistemih dominacije, ki o(ne) mogočajo dostope do moči in privilegijev, vplivajo na družbene odnose, oblikujejo pomene in pogojujejo vsakdanje izkušnje. Tako makro raven družbene strukture določa mikro raven posameznika in posameznice. Kategorije rase/etničnosti, spola in razreda zato ne smemo razumeti kot zgolj demografske značilnosti, identitete in attribute individualnih različnosti med ljudmi, pač pa je potrebno te kategorije dojeti kot označevalce družbene hierarhije in razmerij moči, ki prežemajo družbo.

Poleg definiranja intersekcionalnega pristopa za določeno organizacijo je potrebno vpeljati tudi klasične metode projektnega upravljanja:

- Uporabite **metodo SMART** za specificiranje relevantnih zahtev za definiranje ciljev (**S**pecific **M**easurable **A**chievable **R**ealistic **T**imely = **S**pecifično **M**erljivo **D**osegljivo **R**ealistično **Č**asovno)
- **Ocenite potencialne posledice** uvajanja intersekcionalnega pristopa k preventivi proti nasilju. Identificirajte prednosti in pomanjkljivosti možnih ukrepov z ocenjevanjem njihovega potencialnega vpliva.
- Pripadniki organizacije bi morali biti zainteresirani (**od spodaj navzgor pristop**) za spremembe in vodstvo bi moralo podpirati intersekcionalni pristop (**od zgoraj navzdol pristop**).
- Vpostavite interno **delovno skupino**, ki nenehno deluje na implementaciji intersekcionalnih strategij za preventivo proti nasilju. Zato morajo biti na voljo **vir**i. Priporočljiva je tudi **zunanja ekspertiza**.

4. IMPLEMENTACIJA

Implementacija ukrepov je odvisna od definicije ciljev. Za povsem drugačen proces gre, če organizacija želi postati »intersekcionalna« v smislu sestave, osebja, ravnanja z udeleženci in projektnih vsebin, ali pa, če želi najti odgovore, npr. na konkretno vprašanje »Kako lahko naša organizacija podpre lokalno mladino brez izobrazbe?« V prvem primeru bo organizacija morala iti skozi proces organizacijskega prestrukturiranja, kjer bo mogoče potrebna tudi zunanja podpora, v drugem primeru pa je cilje mogoče doseči s pomočjo lastnih virov in članov organizacije. Za oboje pa je potreben načrt, da ne bi rezultata prepustili naključju.

Primer:

Organizacija je definirala cilj, da bo predstavljala družbeno kompleksnost skozi heterogenost svojega osebja (npr. več ne-belopoltih, več ne-heteroseksualnih in več moških članov v prevladujoče ženskih službah kot je socialno delo). V ta namen so implementirali naslednje ukrepe:

- Napovedali so premik k intersekcionalnemu pristopu v organizacijski strukturi v gradivih organizacije (spletna stran, letaki, ...).
- Vzpostavili so stik s strokovnjaki iz okolja organizacije, da bi izvedli izobraževanja na različne tematike povezane z družbeno heterogenostjo .
- Zaposleni so bili informirani in motivirani, da se teh tečajev udeležijo.
- Opravili so kritično refleksijo procesov kategoriziranja zaposlenih med seboj na podlagi njihovih pripadnosti.
- Z namenom prekinitve reprodukcije stereotipov so izvedli kritično refleksijo lastnih stereotipov (spremembe perspektiv: postavi se v čevlje nekoga drugega).
- Izvajali so redne sestanke delovne skupine (za opazovanje in ocenjevanje procesa).

Po določenem času so pričeli s fazo evalvacije, v kateri so ocenili uspešnost procesa. Iz teh srečanj so razvili novi cilji, na primer, kot problem je bila opisana situacija, da se je včasih v seminarjih o anti-rasizmu spolno občutljiva perspektiva izgubila. Zato je bil posledično načrtovan nov izobraževalni tečaj, z drugačnimi moduli, ki so vključevali oba problema v perspektivi njunega medsebojnega učinkovanja.

5. EVALVACIJA

Definiranje evalvacijskih kriterijev je neke vrste »na vrednotah temelječ« dogovor, ki je odvisen od tega, kaj deležniki vidijo kot pomemben rezultat procesa (npr. heterogenost osebja). Ko so kriteriji določeni, jih lahko specificiramo v smislu indikatorjev (npr. »osebje bi moralo predstavljati družbo s smislu spola, migracij, spolne orientacije«).

Uporabljamo lahko različne metode, npr. dnevno opazovanje implementiranih ukrepov na različnih področjih. Ogledi video posnetkov določenih sekvenc delavnic omogočajo distancirano analizo in refleksijo. Ideje, refleksije, izkušnje in spremembe lahko dokumentiramo v raziskovalnem dnevniku. Akcijsko raziskovanje omogoča sistematično analiziranje vsakdanjega dela (glej Altrichter / Posch 2007). Povezava med akcijo in refleksijo mogoča, da izvajalci izobraževanja identificirajo poti k novim izobraževalnim aktivnostim (glej Mühlegger 1999).

Podpoglavje 4.3

Smernice za implementacijo na ravni programov

Kako vzpostaviti intersekcionalnost kot vodilno načelo oblikovanja politik, programov in strategij? V tem poglavju nagovarjamo zaposlene v upravnih organizacijah in politične odločevalce.

Finančni odločevalci

Tisti, ki so odgovorni za alokacijo skupnostnih sredstev, donatorskih dotacij in financiranje nacionalnih programov, morajo reflektirati svoje odločitve za financiranje projektov v intersekcionalni perspektivi. Temeljna vprašanja pri tem so:

- Na kakšen problem odgovarjamo z odločitvijo o financiranju?
- Ali res obstaja potreba mladih, da sami izboljšajo svoje življenjske pogoje ali pa problem tiči v večinski družbi, ki želi ohraniti boljši nadzor nad določeno skupino mladih ljudi?
- Kdo definira problem in rešitev ter katere so predpostavljene norme te definicije?
- Ali program homogenizira določene skupine kot problematične?
- Ali program odgovarja na kompleksne družbene okoliščine?
- Ali program de-tematizira nekatere družbene probleme?

Spirala implementacije od strateških namenov, intersekcionalne analize, oblikovanja intersekcionalnih ciljev, implementacije ukrepov do evalvacije so idealno tipski pristop k realizaciji vključevanja intersekcionalne preventive proti nasilju v mladinskem delu. Na poti od oblikovanja do implementacije intersekcionalnega pristopa morajo oblikovalci politik in finančni podporniki združiti moči z izvajalskimi organizacijami.

Program, ki bo iz tega izhajal, obsega skupno odločitev smiselnega niza ukrepov za dosego intersekcionalnih ciljev v danem kontekstu. Pri programih na področju mladinskega dela in preventive proti nasilju so vprašanja alokacije sredstev osrednjega pomena. Sredstva določajo okvirje, v katerih se programi izvajajo. Zato vključevanje intersekcionalne perspektive zahteva kritično refleksijo posledic financiranja. Na kaj se

osredotočajo financirani programi? Ali prispevajo k izgradnji homogeniziranih problematičnih skupin? Prepogosto so programi, ki so financirani iz javnih sredstev, sami manifestacija odnosov dominacije.

1. STRATEŠKI NAMENI

Argument za vzpostavitev (lokalnega) programa za intersekcionalno mladinsko delo v skupnosti je naslednji:

»Če ponudniki storitev ne upoštevajo intersekcionalnosti, bodo (npr. mladinski programi) manj učinkoviti, za nekatere družbene skupine pa bodo lahko dejansko škodljivi. Zato je dolžnost ponudnikov storitev, da se zavedajo navidezno nepovezanih dejavnikov, ki lahko vplivajo na posameznikovo življenjsko izkušnjo in temu primerno prilagodijo svoje metode.« (Wikipedia, intersekcionalnost).

Cilj intersekcionalnega programa je dosledno odgovarjati na individualne in skupinske potrebe mladih v njihovih specifičnih družbenih lokacijah, ki temeljijo na součinkovanju kategorij rase/etničnosti, spola, verske pripadnosti, spolnosti, razreda, hendikepa in drugih razlik. Intersekcionalni program ne poenostavlja ali homogenizira ciljnih skupin, temveč naslavlja kompleksne življenjske pogoje in heterogene življenjske realnosti.

Potrebno je ustvariti in implementirati mrežno delovanje akterjev v skupnosti, ki imajo moč, da vplivajo, oblikujejo in spodbujajo nenasilno življenje in pogoje za razvoj mladih.

Z alokacijo sredstev, ki so vezana na posamezne skupine, lahko tisti, ki razvijajo mladinske programe, prispevajo k ustvarjanju problematičnih mladinskih skupin. Zato je priporočljivo izražanje o intersekcionalni preventivi proti nasilju med tistimi, ki programe financirajo in ustvarjajo.

Če želite ustvariti intersekcionalni program, ki zadeva konkretno socialno okolje v vaši skupnosti, boste morali slediti naslednjim ciljem:

- Uvrstite program v razvoj potreb vaše skupnosti.
- Zagotovite politično in upravno podporo za program o intersekcionalni preventivi proti vrstniškemu nasilju.
- Vključite relevantna politična in upravna področja storitev lokalne oblasti.
- Za zagotovitev trajne podpore vašemu programu mora biti relevantna javnost informirana o vaših izboljšanih metodah in storitvah.
- Opremite sodelujoče akterje z znanjem in veščinami za vodenje lokalne mreže.
- Organizirajte sodelujoče akterje glede na realne potrebe in iz njih izhajajoče razloge za programsko mreženje.
- Zagotovite kontrolo kvalitete, povratne informacije in fleksibilnost za izboljšave in prilagoditve programa.

2. ANALIZA

Program mora biti realističen za konkreten kontekst. Ciljati mora na življenjske pogoje in specifično skupinsko dinamiko kot tudi individualne okoliščine mladih v konkretnem okolju, ob tem pa mora definirati tudi intervencijsko strategijo, ki črpa iz obstoječih virov prednosti in zmožnosti akterjev v socialnem in pedagoškem delu v skupnosti.

Zato je potrebno narediti analizo problemov, potreb in priložnosti v skupnosti.

Generalno vprašanje: V čigavem interesu so artikulirani problemi, potrebe in priložnosti definirani?

Na pozabimo: prednosti za nekoga so lahko pomanjkljivosti za nekoga drugega.

A) Vrstniško nasilje v skupnosti

Raziščite pojav nasilja med mladimi v skupnosti:

Koga nasilje prizadeva? Kdo je vpleten v nasilne situacije? Kateri so odnosi razlikovanja in dominacije med vrstniki? Kdo so znotraj-skupinski in zunaj-skupinski člani? Kakšne vrste nasilja se pojavlja (npr. vrstniško nasilje v povezavi z zlorabo alkohola)? Ali so določene skupine mladostnikov bolj pogosto diskriminirane kot druge? Ali odnosi dominacije med mladimi reflektirajo strukturo družbe? Kako so strukturirane skupine mladih? Ali struktura teh skupin sledi družbenim razlikam, ki so tipične za skupnost? Analizirajte medsebojne povezave med odnosi dominacije in oblikami nasilja – je mogoče definirati ključno izhodiščno točko za začetek programa?

B) Institucije in organizacije

- Mapirajte glavne storitvene / izobraževalne institucije in (samo-) organizacije za mlade in njihove vire specifičnih znanj in kompetenc osebja.
- Mapirajte neformalne mreže in osebje s sposobnostjo vplivanja na položaj mladine.
- Analizirajte različne odnose dominacije v instituciji in med institucijami (www Instumentarij, št.2).

C) Okvirni pogoji (politike in uprava)

Definirajte relevantna področja storitev politik in uprave v (lokalni) vladi, ki imajo potencialni vpliv na izboljšanje razvojnih pogojev mladih.

Izpostavite upravno zakonodajo in odločitve glede financiranja lokalne vlade, ki reproducirajo razmerja dominacije in nasilja v družbenih odnosih skupnosti, kot so učinki pozitivne upravne diskriminacije ali financiranja, ki vodijo v utrditev razlik ali socialne izključenosti.

Mapiranje institucij/partnerjev

- Oddelek za mladino
- Šole
- Mladinski centri
- Posebni podporniki
- Športni klubi
- Ulični delavci
- Samo organizacije
- Politični odločevalci
-

»Na primer v šoli:

Neenakost možnosti v šolskem sistemu je lahko posledica dejstva, da so dostopnost, uraden kurikulum, vsebina, učenje in učna gradiva prilagojena vsebinam, tehnikam in jeziku privilegiranih in dominantnih skupin. Standard je tako vzpostavljen na podlagi normativne konstrukcije normalnosti, ki se ne nanaša na realno situacijo in heterogenost otrok (Leiprecht 2008: 12, glej tudi Schröer 2004)«

3. CILJI

V skladu s strateškimi nameni oblikujete dolgoročne in kratkoročne cilje na konkreten način, da jih boste lahko dosegli.

- Definirajte pomanjkljivosti v sedanjem prepoznavanju intersekcij kategorij in v poznavanju vzrokov za nasilno vedenje v skupnosti (npr. pripadnost gengom in mafijskim strukturam, pripadnost orientacijam staršev, subkulturni stereotipi, lokalne tradicije glede zlorabe drog, vpliv ekstremnih desničarskih strank ipd.).
- Definirajte eno ali dve temi za programsko delo, na primer, da se osredotočite na pristop kritičnega preizpraševanja moškosti v odnosu do nasilja.
- Definirajte deficite v mladinskih in izobraževalnih storitvah v skupnosti ter njihove vzroke – kaj bi lahko izboljšalo situacijo?
- Definirajte dostopne možnosti mreženja med obstoječimi organizacijami, ki so se sposobne spopasti s pomanjkljivostmi iz vaše analize. Preglejte mapiranja, ki ste jih naredili. Katere vire ste identificirali?
- Identificirajte potencialno lokalno zakonodajo in regulative, ki onemogočajo mreženje in sistemski intersekcionalni pristop.

4. IMPLEMENTACIJA

Kateri so prvi koraki k spremembam?

Organizirajte delovno skupino pedagogov, socialnih delavcev in uradnikov lokalne uprave.

Razvijte načrt implementacije organizacijskega dela programa.

Umestite politične pogoje za skupnostno mrežno delovanje glede preventive proti vrstniškemu nasilju.

Pridobite javno podporo in razvijte konkretne projekte.

Vzpostavite delujočo smiselno mrežo akterjev.

Po tem, ko program odobri politika, le-ta postane motor / katalizator konkretnih projektov v organizacijah, ki program skupaj implementirajo. Sedaj mora program imeti nenehno podporo in se implementirati v vse sfere skupnosti. Skozi konkretne projekte boste ustvarili v skupnosti situacijo, v kateri se socialni delavci, pedagogi in predstavniki mladih lahko med seboj povezujejo.

VKLJUČEVANJE INTERSEKCIONALNOSTI

Uporabni argumenti za prepričevanje odločevalcev, da sprejmejo intersekcionalnost kot koncept premika so:

S sprejetjem intersekcionalnosti kot strategije in perspektive premika lahko prispevate k:

- Enakim možnostim in socialni pravičnosti;
- Podpiranju participacije mladih kot tudi širjenju znanja in kompetenc za bolj primerno odgovarjanje na potrebe ljudi v skupnosti;
- Vrednotenju mnogoterih identitet, mnogoterih perspektiv, izkušenj migracij in večjezičnosti ter prepoznavanju le-teh kot virov;

Lokalna oblast naj stalno podpira implementacijo programa skozi ukrepe kot so:

- Tiskovne konference o političnih odločitvah glede interseksionalnega pristopa k preventivnemu delu proti vrstniškemu nasilju.
- Novinarski intervjuji in organizacija javnih predavanj o manifestacijah vrstniškega nasilja, socialni nepravilnosti in vsakršnemu tipu diskriminacije ter njihovih konkretnih vzrokih v skupnosti.
- Programi usposabljanja za socialne delavce in pedagoge o konceptih in praktičnih orodjih v interseksionalnem pristopu k preventivi proti vrstniškemu nasilju.

5. EVALVACIJA

Spremljajte aktivnosti, še posebej konkretne projekte, ki se izvajajo v šolah in mladinskih organizacijah. Spremljajte učinke lokalne politične podpore vašemu programu.

Preverjajte kvaliteto ukrepov z vidika interseksionalnosti iz implementacije programa v vključenih organizacijah in v enkratnih projektih:

- Ali ukrep dejansko naslavlja ciljne skupine v njihovih kompleksnih realnostih, upoštevajoč mnogotere pripadnosti in diskriminacije?
- Ali ukrep senzibilizira za razmerja dominacije in nasilja?
- Ali ukrep senzibilizira za procese znotraj-skupinskih in zunaj-skupinskih odnosov? Koga se dotika? Kdo ima koristi?
- Ali ukrep podpira kontekst brez nasilja?
- Kako je ukrep mogoče izboljšati, da bi imel večji učinek na zmanjšanje odnosov dominacije in nasilja v specifičnih socialnih okoliščinah?
- Ali ukrep odstranjuje ovire za participacijo mladih v družbi?
- S podporo mrežnih akterjev vzpostavite korektivne ukrepe za soočanje s pomanjkljivostmi, ki se pojavljajo na ravni projekta in v vključenih organizacijah.

Odgovorite na naslednja evalvacijska vprašanja za programsko raven:

- Katera učinkovita preventiva proti vrstniškemu nasilju obstaja v naši skupnosti zahvaljujoč novi politično podprti mrežni akciji?
- Je program dovolj širok in ali odgovarja na realne potrebe za interseksionalno mladinsko delo?
- Ali dobivamo stalno podporo političnega upravnega nivoja naše skupnosti?
- Ali je širša javnost dobro informirana o uspešnosti in ali je deležna učinkov implementacije programa v vsakdanjem življenju?
- So se pogoji v naši skupnosti spremenili?

Prilagodite programske vsebine, metode in naloge za premagovanje pomanjkljivosti, ki se pojavljajo. Tesno sodelujte z relevantnimi političnimi odločevalci pri izboljševanju programa.

POGLAVJE 5

KAKO UPORABLJATI

PRIROČNIK V

KOMBINACIJI S

SPLETNIMI VIRI

Po prebiranju priročnika se morda sprašujete, kako ga uporabiti v praksi. V pričujočem poglavju so predstavljene možnosti in primeri, kako priročnik uporabljati v povezavi s spletnimi viri. Še pred tem pa si pogledajmo nekaj splošnih napotkov, ki so predpogoj za delo s priročnikom.

VPETOSTI V RAZMERJA DOMINACIJE

Pedagoško delo s temami nasilja, diskriminacije in odnosov dominacije je polno izzivov. Nihče od nas se ne more izvzeti iz teh odnosov, vedno smo tako in drugače vanje vpleteni. Zavedanje o načinu lastne vpetosti v razmerja dominacije je pogosto povezano z vznemirjenjem in po možnosti z bolečimi izkušnjami. Toda ta samorefleksija je neizogibna za prevzemanje odgovornosti in krepitev posameznikovih in kolektivnih pozicij z namenom upora proti diskriminaciji. Prevzemanje odgovornosti in opolnomočenje lahko in mora ne le spremeniti načine delovanja, ampak tudi odstraniti same pogoje dominacije, nasilja in diskriminacije. To pa zahteva prakse upora, ki so nedvoumen cilj intersekcionalne strategije. Toda procesi (samo)refleksije in poimenovanja odnosov nadvlade ali odpovedi privilegijem so lahko konfliktni. Pedagoško delo na teh kompleksnih in čustveno nabitih stanjih ter njihovi inherentni dinamiki zahteva od pedagogov, ki moderirajo, vodijo in oblikujejo te procese, izpolnjevanje specifičnih predpogojev.

Pedagogi bi morali biti:

- visoko osveščeni o lastni vpetosti v odnose dominacije;
- sposobni oblikovati in moderirati različne razvoje v diskusijah in skupinski dinamiki.

To zahteva od pedagogov senzibilnost in (samo)refleksivnost. Sposobni morajo biti reflektirati specifične razvoje skupinske dinamike z vidika družbenih pogojev dominacije in jih ne individualizirati. Izkušnje diskriminacije bi morale biti razumljene v okviru družbenih struktur, ki jih proizvajajo in reproducirajo skozi individualno delovanje. Po drugi strani pa individualni nivo ne sme biti zapostavljen. Nasprotno, prevzemanje individualne odgovornosti za diskriminatorna dejanja ali za spregledanje takih dejanj je zelo pomembno. Opolnomočenje posameznikov za uporabo proti diskriminaciji je prav tako pomembno. Intersekcionalni pristop predvideva, da je treba hkrati slediti individualni in strukturni ravni, s čimer pedagoško delo postane še bolj kompleksno. Toda individualna perspektiva ne pomeni, da se posameznik lahko pozicionira izven odnosov moči, nasilja in diskriminacije, in ravno s tem vpogledom je včasih težko upravljati.

Pedagogi so odgovorni, da v kontekstu teh dinamik ne podležejo obtoževanju ali izogibanju tovrstnim težavnim procesom in odnosom v dogajanju med udeleženci. Namesto tega je potrebno slediti (analitski) metodi refleksije družbenih lokacij in poimenovanju diskriminacij in privilegijev, ki izhajajo iz družbenih lokacij ter možnosti za prevzemanje individualne odgovornosti za lastna dejanja. Ti vpogledi tlakujejo pot k spremembam pri udeležencih, kar rezultira v premagovanju preproste reprodukcije družbenih struktur z njihovim delovanjem v vzajemnih odnosih, udeleženci pa aktivno pospešujejo spremembo v družbi s svojim senzibilnim in (samo)refleksivnim delovanjem!

VSAKA SKUPINA JE DRUGAČNA

Tako kot v primeru pedagogov tudi specifični nacionalni konteksti in lokalne skupine ustvarjajo različne predpogoje za različne učne procese in cilje. Kot smo predstavili v Poglavlju 2, specifični nacionalni konteksti različnih držav vplivajo na način, kako je mogoče vpeljati interseksionalno preventivo proti nasilju. Na primer, različni koncepti, ki so vezani na različna kulturna, zgodovinska in socio-ekonomska kontekstualna okolja, se lahko uporabijo kot izhodišče za diskusijo o kompleksnih neenakostih. Kot so pokazala pilotna izobraževanja, ki smo jih v projektu IGIV izvajali v vseh partnerskih državah, v Nemčiji in Avstriji lahko koncept »različnosti« služi kot dobro izhodišče za vpeljavo interseksionalne perspektive z nadgradnjo koncepta različnosti. Nasprotno, pa se je v Franciji izkazalo, da »različnost« ni sprejemljiv termin zaradi kulturnega, političnega in zgodovinskega konteksta. Namesto tega pa so kot izhodišče sprejemljivi termini »enakost«, »anti-diskriminacija« in »enake možnosti«. Poleg različnih nacionalnih kontekstov tudi razlike med urbanim in ruralnim področjem, nivojem znanja udeležencev in oblikovani cilji skupine naredijo vsako izvedbo unikatno.

Skupine ali posamezni člani skupin so lahko vpleteni v razprave o lastni vpetosti v odnose dominacije. Maisha Eggers razločuje različne faze »mišljenjskega doumetja rasializirane bele identitete« (Eggers 2004: 30). Njen fazni model, ki se ukvarja z belostjo in /ali rasizmom uporabljamo kot ponazoritev, na kakšne procese in skupinske dinamike lahko naletimo, ko delamo v različnih tipih struktur dominacije: pri delu z odnosi dominacije moramo biti pripravljeni, da tisti, ki zasedajo pozicije privilegiranosti tega ne bodo z lahkoto prepoznali. Tej fazi izogibanja sledi faza občutka krivde, po možnosti povezane z identifikacijo z »drugim«, ki lahko privede v integracijo nasprotij in v sposobnost odgovornega ravnanja v odnosih dominacije. Ta zadnji korak lahko definiramo kot pedagoški cilj, če je povezan z omejevanjem odnosov dominacije. Toda ta pot nikakor ni avtomatična ali deterministična (glej celoten opis modela v Slovarju pod »Odnos dominacije«.)

Fazni model ne more biti neposredno prenesen v druge oblike odnosov dominacije ali specifične skupinske kontekste. Kljub temu pa se je potrebno zavedati, da lahko pride do tovrstnih zapletov in da se od pedagogov pričakuje, da so sposobni v takšnih situacijah primerno ravnati. Biti dobro teoretsko podkovan in imeti osebne izkušnje s podobnim sta nujna predpogoja za kompetentnega pedagoga na področju interseksionalne preventive proti nasilju.

KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK KOT IZHODIŠČNO »TOČKO VIROV«

Nadaljujmo s tem, kako lahko uporabljamo priročnik v povezavi z instrumentarijem in z izobraževanji, mediji in slovarjem IGIV. Priročnik in povezani viri so opremljeni z znanjem o procesih, metodah in orodjih, ki usposablajo za interseksionalno oblikovanje projekta, razvijanje organizacije skozi interseksionalno perspektivo ali preverjanje programa, ki ga razvijate z apliciranjem interseksionalnih kriterijev. Navajamo tri primere uporabe.

Primer 1: Interseksionalna razširitev projekta

Razviti želite nov projekt z interseksionalno perspektivo. Prebrali ste že, kakšne posledice ima razvoj interseksionalne perspektive (Poglavje 3) in opise nekaterih primerov implementacije interseksionalne perspektive v projektno delo (Poglavje 4). Tako ste si že ustvarili prvi vtis, kaj specifično si želite razviti za vaš projekt (Oblikovanje strateških namenov – Kaj želim s tem projektom doseči?). Recimo, da želite

organizirati projektni dan na temo mnogoterih pripadnosti in diskriminacije: na naši spletni strani je na voljo več virov, ki jih lahko uporabite v ta namen. Lahko preverite instrumentarij in različne metode za praktično delo ter nekatere izberete in jih umestite v program. Na primer: uvod pričnete z metodo »Bingo« [www PeerThink] ali videom »Dva modra krokodila« [www mediji-link]. Nadaljujete s temo: Katere so moje pripadnosti? Zaradi katerih pripadnosti se počutim diskriminiran/privilegiran? Uporabite metodo, kot je »Jaz – jaz ne« [www Instrumentarij-link], nadaljujete z metodo »Kot v resničnem življenju« [www PeerThink], ko sprašujete po različnih priložnostih za delo na različnih družbenih lokacijah. Potem lahko spet uporabite video (ogledate si ga znova) in delate na možnostih samo-organizacije /zgodovinah odpora [www Instrumentarij-št.1]. Na podlagi naših virov lahko oblikujete celodnevni program, ki pa bo prilagojen specifičnosti skupine, teme ali konteksta. Lahko pa dan začnete z uporabo metode za analizo interesov vaše ciljne skupine [www link na vprašalnike v Instrumentariju st.1].

Projekt lahko začnete tudi z analizo življenjskih pogojev s fokusom na vašo ciljno skupino, kot na primer, majhen terenski projekt o problemu nasilja v nekem okolju in vlogi konstrukcij moškosti pri nasilju.

Primer 2: Intersekcionalno razvijanje organizacij

Intersekcionalno razširjeno preventivno delo proti nasilju kot tudi socialno in izobraževalno delo se nanašajo na strukturne značilnosti družbe. Pogosto je potrebno spremeniti strukture, da bi lahko omejili nasilje in dosegli spremembe.

Organizacije, v katerih ali s katerimi delamo, so same izhodiščne točke sprememb. Zato so strategije organizacijskega razvoja, ki ciljajo na zmanjšanje odnosov dominacije v lastni organizaciji, pomemben del intersekcionalne perspektive. Spet je potrebno, da se informiramo o osnovah intersekcionalne perspektive (Poglavje 3). Seveda bi bilo dobro prebrati tudi razdelek o organizacijski ravni (Podpoglavje 4.2.). Tudi drugi razdelki vsebujejo koristna priporočila za delovanje, ki se lahko, na primer, uporabljajo pri procesih (samo)refleksije v teku razvoja organizacije.

V povezavi z metodami iz instrumentarija lahko priručnik IGIV služi kot zagon za procese refleksije o:

- ... kulturah nadvlade v organizaciji [www na Instrumentarij],
- ... razumevanju, kako se organizacija želi razviti glede ravnanja s heterogenostjo in odnosi dominacije,
- ... načinih, kako organizacijske strukture lahko negativno vplivajo na vsebinsko delo organizacije.

Naj naštejemo nekaj možnih tem za (samo)refleksijo: Kako socio-ekonomske strukture zaposlenih v naši organizaciji vplivajo na odnos z našimi ciljnimi skupinami? Je osebje sestavljeno homogeno in se sooča s heterogeno ciljno skupino? Ali ima ta odnos za posledico reprodukcijo odnosov dominacij in diskriminacij?

Cilj razvoja organizacije kot ga predvidevamo na tem mestu, je osnovanje skupne refleksije o teh vprašanjih. »Vrstniško svetovanje« [Instrumentarij št.1] ima tudi potenciala za razvoj refleksije vezane na različnosti in odnose dominacije med osebjem.

Prvi koraki so lahko: »Analiziraj kulture dominacije (osnovni pristopi, norme in vrednote) v organizaciji« [Instrumentarij št.1], ali uporabi »kontrolni seznam« [Instrumentarij št.1], s katerim preverimo programe ali delavnice v ponudbi kot tudi osebe in vire v organizaciji. Na izobraževanjih [link Modul] imate možnost senzibiliziranja za odnose dominacije – metode za razvijanje povečane refleksivnosti glede različnosti in odnosov dominacije [Instrumentarij / Matrica / ...]

Primer 3: Intersekcionalna razširitev programa

Primerna značilnost intersekcionalnega razvoja programa v socialnem in izobraževalnem delu je koordinacija z akterji področja. V smernicah (Poglavje 4) se razdelek o programih osredotoča predvsem na vzpostavitev mrežnega diagrama vseh relevantnih akterjev. Intersekcionalna perspektiva vključuje samo-organizacijo. Pogledi, ki izhajajo iz takšne samo-organizacije, predstavljajo osrednjo izhodiščno točko intersekcionalne strategije: preko izmenjave informacij o različnih družbenih lokacijah lahko s pomočjo intersekcionalne programske strategije identificiramo potrebe in ugotovimo vire, ki so inherentni različnim družbenim lokacijam. Tukaj pridejo v poštev naslednja načela:

- Intersekcionalna programska strategija vzpostavi analizo konkretne situacije pred vzpostavitvijo programa. Uporabite analitska in samo-refleksijska orodja iz instrumentarija.
- V intersekcionalni programske strategiji poudarjamo in uporabljamo potenciale in samo-reprezentacije ciljnih skupin; nanje nikoli ne gledamo kot na izključno pomanjkljive ali kot na vire problemov (Konzultirajte tudi druge vire za implementacijo, kot so European Handbook for Integration (Niessen / Huddleston 2009)).

Navedli smo le nekaj primerov, kako lahko Priročnik IGIV uporabljate v povezavi s spletnimi dodatki kot »točko virov«. Namen priročnika ni preskrbeti rigidne in fiksne »one size fits all« metode, izobraževanja, module ipd., temveč je mišljen kot vir za ustvarjanje vaših lastnih projektov, programov in organizacijskih sprememb, ki so prirejene za potrebe vaših kontekstov, ciljnih skupin in pedagoških ciljev.

SEZNAM VIROV IGIV IN SPLETNIH VIROV

Tiskana in spletna verzija priročnika sta povezani z drugimi viri iz projekta IGIV, ki priročnik dopolnjujejo:

Instrumentarij ()

Instrumentarij je pomemben vir, v katerem boste našli orodja za razvoj vsakdanjega dela na področjih preventive proti nasilju kot tudi izobraževanja in socialno delo na intersekcionalni način.

Metode in orodja so povezana z vsemi drugimi viri. Na spletni strani projekta IGIV boste našli priporočila za metode in orodja. Na primer, lahko si ogledate video »Dva modra krokodila in luknja v sistemu« - našli boste dve metodi za nadaljnje delo v kontekstu implementiranja intersekcionalnega pristopa v preventivi proti vrstniškemu nasilju (»Zgodovina samo-organiziranja« in »Napredna pomoč«).

Video klipi

Video klipe lahko preprosto uporabljate za prikaz primerov praktičnega dela, na primer, pri izobraževanjih ali na delavnicah o intersekcionalnem preventivnem delu proti vrstniškemu nasilju. Nekateri video klipi pa lahko služijo kot izhodiščna točka za uporabo nekaterih metod.

Slovar

V slovarju najdete razlage za ključne termine, ki jih uporabljamo v IGIVu. Slovar je razdeljen v vsebinske in tehnične termine.

Izobraževalni moduli

Izobraževalni moduli z učnimi načrti in individualnimi opisi modulov imajo za vas dvojno funkcijo. Kurikulum obsega 13 modulov z osnovnimi in specifičnimi vsebinami.

Kurikulum in module lahko na eni strani uporabite za identifikacijo lastnih izobraževalnih interesov. Lahko pa jih uporabite tudi kot gradivo za izobraževanje, ki ga sami načrtujete ali za proces samo-refleksije v vaši organizaciji.

Kot pedagogi: Pridružili ste se izobraževanju *IGIV* (na evropskem ali nacionalnem nivoju), da bi uvedli ali izboljšali lasten tečaj usposabljanja na intersekcionalni način. Priročnik in vsa ostala gradiva so vam že znani. Sedaj lahko priročnik in druge vire uporabite v kombinaciji z učnim načrtom in individualnimi moduli kot osnovni program izobraževanja. Odvisno od specifičnega področja vašega dela, lahko izbirate med moduli, ki jih želite ponuditi. Seveda morate vedno analizirati konkretne pogoje za delo vaših udeležencev. Intersekcionalnost vedno izhaja iz konkretnih družbenih lokacij in potreb.

V okviru projekta *IGIV* smo izvedli testna izobraževanja v vseh sodelujočih državah. Evalvacija vključuje izkušnje in nasvete pedagogov / znanstvenikov / socialnih delavcev, ki so izobraževanja izvajali, in tudi povratne informacije udeležencev. Evalvacija pilotskega izobraževanja *IGIV* je dostopna na [\[www\]](#). Tam boste našli informacije o specifičnih pogojih v različnih državah ali krajih. Intersekcionalni pristop vedno upošteva različne družbene kontekste.

Priročnik PeerThink

V priročniku PeerThink so na voljo osnovna teoretska znanja o intersekcionalnosti, primeri dobrih praks preventivnega dela proti nasilju in metode, ki se ukvarjajo z družbeno heterogenostjo. Priročnik *IGIV* ponuja nadgradnjo intersekcionalnega pristopa k preventivnemu delu proti vrstniškemu nasilju na ravni organizacij, programov, projektov in izobraževalnih modulov. Za osnovne informacije o intersekcionalnosti in za več metod, ki se lahko dodatno nadgradijo na intersekcionalni način, pa lahko uporabite tudi Priročnik PeerThink (Busche idr. 2009) . Na primer, vse metode PeerThink so uporabne za implementacijo intersekcionalnega preventivnega dela proti vrstniškemu nasilju na projektni ravni, nekatere tudi na organizacijski ravni. Zato imajo metode in orodja za samo-refleksijo iz PeerThink priročnika neposredno povezavo z instrumentarijem *IGIV*.

ZAKLJUČEK

Priročnik *IGIV* bi radi zaključili z opazko o vtisih, ki jih povzročajo trenutni naslovi v časopisih. Te dni beremo novice o neredih mladih v angleških mestih.

»Svet je kompleksen – kakor tudi ti!« pravi glas v video klipu »Dva modra krokodila in luknja v sistemu«. Ko prebiramo aktualne novice iz Anglije v avgustu 2011, ugotavljamo, da v političnih in medijskih, tudi v nekaterih strokovnih diskusijah o nasilju in preventivi proti nasilju prevladuje ravno nasprotno stališče. Edini odgovor, ki ga politični odločevalci, kot kaže, ponujajo, je represija v obliki povečanja nadzora in kompetenc organov represije. To so le poenostavljeni odgovori na kompleksno situacijo. Glede na izjemno stopnjo in resnost nedavnih epizod nasilja mladih v Angliji so pretirano poenostavljeni odgovori, ko politiki kot je predsednik vlade Velike Britanije, David Cameron, izjavil »To je jasno in preprosto kriminaliteta«,⁹ presenetljivi. Če sledimo diskusiji v novicah, ta »jasno in preprosto« pomeni, da ni potrebe po analizi družbenih pogojev za nasilje. V teh diskusijah je bila izpostavljena zahteva/potreba po vojaških misijah v primeru neredov¹⁰ ali pa odvzem socialne pomoči ljudem (ali njihovim sorodnikom), ki so bili identificirani v neredih. Pravi odgovor za politike je, kot kaže, »reagiraj hitro in udari trdo nazaj«. Pravzaprav to implicitno pomeni še več nasilja.

Ta dogajanja in reakcije politike in medijev nanje kažejo na družbeno potrebo po intersekcionalni perspektivi v preprečevanju nasilja. Intersekcionalna perspektiva vztraja na kompleksnih odgovorih in predlogih za preprečevanje nasilja, diskriminacije in odnosov dominacije v kompleksnih realnostih in družbenih lokacijah. Priročnik prinaša kompleksen koncept za razlago nasilja in delovanje proti nasilju na preventiven način.

Upamo, da bosta priročnik IGIV in spletna stran v kombinaciji z instrumentarijem in drugimi viri pomagala okrepiti kompleksne in pametne odgovore na nasilje in diskriminacijo.

Če želite izvedeti več, nas kontaktirajte. Če ste zainteresirani za nadaljnje nacionalno izobraževanje v nacionalnem jeziku se pozanimajte pri partnerski organizaciji v vaši državi.

V vsakem primeru bomo hvaležni za vsakršno povratno informacijo, predlog za nadaljnji razvoj teh gradiv ali poročila o izkušnjah z viri *IGIV*.
IGIV tim

⁹ <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/aug/10/riots-reflect-society-run-greed-looting>
<http://www.guardian.co.uk/politics/video/2011/aug/09/david-cameron-riots-criminality-video>.

¹⁰ In an inquiry of YouGov, 77% would support "using the army to help deal with the riots". <http://today.yougov.co.uk/sites/today.yougov.co.uk/files/yg-archives-pol-sun-riots-100811.pdf>,
http://www.comres.co.uk/polls/los_SM_LondonRiots_12thAugust11.pdf.

LITERATURA

Altrichter, H. & Posch, P. (četrtá izdaja) (2007). Lehrerinnen und Lehrer erforschen ihren Unterricht [Teachers Investigate Their Classes]. Bad Heilbrunn, Nemčija: Klinkhardt.

Berger, M. & Guidroz, K. T. (2009). The Intersectional Approach: Transforming The Academy Through Race, Class, and Gender. Chapel Hill, ZDA: The University of North Carolina Press.

Bergmann, N. & Pimminger, I. (2004). Praxishandbuch Gender Mainstreaming. Konzept Umsetzung Erfahrung [Manual for Gender Mainstreaming. Concept, Implementation, Experiences]. GeM – Koordinationsstelle für Gender Mainstreaming im ESF. Dunaj, Avstrija: L&R Sozialforschung.

Bourdieu, P. (2005). Die männliche Herrschaft [Masculine Domination]. Frankfurt a. M., Nemčija: Suhrkamp.

Busche, M. (ur.) (2009). Peerthink Manual [with C. Scambor, E. Scambor, F. Reinbacher, I. Stöckel, M. Hrženjak, M. Wittamer, M. Fischer, M. Busche, O. Stuve, R. Puchert, T. Pape, & Ž. Humer. Product of the Daphne II Project "PeerThink - Tools and Resources for an Intersectional Prevention of Peer Violence"]. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na <http://www.peerthink.eu/peerthink/images/stories/090709-manual-english-sb.pdf>

Busche, M. & Stuve, O. (2010). Bildungs- und Sozialarbeit intersektional erweitern [Improving Education and Social Work Intersectionally]. In C. Riegel, A. Scherr & B. Stauber (Eds.), Transdisziplinäre Jugendforschung. Grundlagen und Forschungskonzepte (pp. 271 - 287). Wiesbaden, Nemčija: SV Verlag.

Butler, J. (1990). Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York, ZDA: Routledge.

Butler, J. (1993). Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex". New York, ZDA: Routledge.

Butler, J. (2004). Undoing Gender. New York, ZDA: Routledge.

Cassidy, W. & Jackson, M. (2006). The Need for Equality in Education: An Intersectionality Examination of Labelling and Zero Tolerance Practice. McGill Journal of Education, 40(3), 445-466.

Castro Varela, M.d. M. & Jagusch, B. (2006). Geschlechtergerechtigkeit in der interkulturellen Jugendarbeit [Gender Equality in Intercultural Youth Work]. In IDA e.V. (Eds.), Rassismus – eine Jugendsünde? Aktuelle antirassistische und interkultureller Perspektiven der Jugendarbeit (poročilo konference) (pp. 45-55). Düsseldorf, Nemčija: IDA. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na:

http://www.idaev.de/cms/upload/PDF/Publikationen/Geschlechtergerechtigkeit_jagusch_castrovarela.pdf

Chandra, K. (2006). What Is Ethnic Identity And Does It Matter? *Annual Review of Political Science*, 9(1), 397-424. Dostopno tudi na <http://www.nyu.edu/gsas/dept/politics/faculty/chandra/ars2005.pdf>

Connell, R. (1987). *Gender and Power: Society, the person and sexual politics*. Palo Alto, ZDA: Stanford University Press.

Connell, R. (1995). *Masculinities*. Cambridge, ZDA: Polity Press.

Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43 (6), 1241–1299.

Crenshaw, K. (1998). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.

Döge, P. (2008). *Von der Antidiskriminierung zum Diversity-Management. Ein Leit-faden [From Antidiscrimination to Diversity Management]*. Göttingen, Nemčija: Vandenhoeck & Ruprecht.

Eggers, M. M. (2004). Anti-oppressive Standards für eine geschlechtsspezifische transkulturelle Bildungsarbeit [Anti-Oppressive Standards for a Genderpecific Transcultural Educational Work]. In B. zur Nieden & S. Veth (Eds.), *Feministisch, geschlechterreflektierend, queer? Perspektiven aus der Praxis politischer Bildungsarbeit* (pp. 27- 35). Berlin, Nemčija: Rosa-Luxemburg-Stiftung. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: http://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Gender/Bildungsbroschuere_queer.pdf

Johnson, R. (2005). Gender, Race, Class, and Sexual Orientation: Theorizing the Intersections. In G. MacDonald, R. L. Osborne & C. C. Smith (Eds.), *Feminism, law, inclusion. Intersectionality in action* (pp. 21-37). Toronto, Kanada: Sumach Press.

Klinger, Cornelia (2003). Ungleichheit in den Verhältnissen von Klasse, Rasse und Geschlecht [Inequality in the relations of class, race and gender]. In G.-A. Knapp & A. Wetterer (Eds.), *Achsen der Differenz. Gesellschaftstheorie und feministische Kritik II* (pp. 14-18). Münster, Nemčija: Westfälisches Dampfboot.

Leiprecht, R. (2008). Von Gender Mainstreaming und Interkultureller Öffnung zu Managing Diversity – auf dem Weg zu einem gerechten Umgang mit sozialer Heterogenität als Normalfall in der Schule [From Gender Mainstreaming and intercultural opening to Managing Diversity – on the way to a fair handling with social heterogeneity as normal case in the school]. *Forum Lehrerfortbildung*, 42, 8-15. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: http://www.dvlfb.de/cms/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=25&Itemid=45

McCall, L. (2005). Managing the complexity of intersectionality. *Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771-1780.

Mühlegger, G. (1999). Aktionsforschung im Rahmen von Fortbildungen zum Thema „Geschlechtssensible Pädagogik“ [Action research in the framework by training courses with the subject „gender-sensitive pedagogy“]. Dunaj, Avstrija: BMUK.

Niessen, J. & Huddleston, T. (2009). Handbook on integration for policy-makers and practitioners [handbook written by J. Niessen & T. Huddleston of MPG on behalf of the European Commission, Directorate General for Justice, Freedom and Security]. Bruselj, Belgija: European Communities. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_12892_168517401.pdf

Phoenix, A. (2008). Racialised young masculinities: Doing intersectionality at school. In M. Seeman (Ed.), *Ethnische Diversitäten, Gender und Schule. Geschlechterverhältnisse in Theorie und schulischer Praxis* (pp. 19-39). Oldenburg, Nemčija: BIS-Verlag.

Scambor, E. & Busche, M. (2009). Intersectional Mainstreaming. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: <http://www.peerthink.eu/peerthink/images/stories/intersectional%20%20mainstreaming.pdf>

Scambor, E. & Krabel, J. (2008). Gender Mainstreaming in Kindertageseinrichtungen. Fünf Schritte für eine erfolgreiche Anwendung [Gender Mainstreaming in early childhood centres. Five steps for successful implementation]. In J. Krabel & M. Cremers (Eds.), *Gender Loops - Praxisbuch für eine geschlechterbewusste und -gerechte Kindertageseinrichtung* (pp 34-36). Berlin, Nemčija: Dissens e.V. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: <http://www.genderloops.eu/files/19ff3c7fc1e40421b140df77cd38ca92.pdf>

Schröer, H. (2004). Shaping diversity: Can social work learn from diversity concepts? Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: <http://www.gla.ac.uk/departments/adulteducation/research/rg/emulti27.htm>

Spivak, G. C. (1996). Deconstructing historiography. In D. Londry & G. MacLeon (Eds.), *The Spivak reader* (pp. 203-236). New York/London, ZDA/Velika Britanija: Routledge.

Symington, A. (2004). Intersectionality: A tool for Gender and Economic Justice. *Women's rights and economic change*, 9, 1-8. Zadnjič dostopano 20. avgusta, 2011, na: <http://www.awid.org/Library/Intersectionality-A-Tool-for-Gender-and-Economic-Justice2>

Walgenbach, K., Dietze, G., Hornscheidt, A. & Palm, K. (2007). Gender als interdependente Kategorie. *Neue Perspektiven auf Intersektionalität, Diversität und Heterogenität* [Gender as interdependent category. New perspectives on intersectionality.]. Opladen, Nemčija: Verlag Barbara Budrich.

Logo: Macrosonges

www.intersect-violence.eu